

LA MOSTRA DE L'OLIVERA

M. PILAR FEBAS

VIIè Premi de Narrativa Sebastià Juan Arbó 1994

I

RIU AVALL

Sento una lassitud flonja que m'atueix. Els narius se m'han omplert del líquid fangós i pudent que em lleva la vida i m'embolcalla en suprem sudari, abans que les últimes cèl·lules d'aquesta carnadura mortal hagin estat dissoltes en el no-res.

Només ara m'adono que la fe ancestral, sostenidora altre temps del meu esperit, ha fugit sense possibilitat de donar-me un últim consol. Déu meu, per què m'has abandonat?

El llim em xucla. Sento els membres llefiscosos, impossibles d'aferrar-se a un sol bri vegetal que deturi aquesta imparable cursa cap a l'infinit.

Tinc els ulls tèrbols i coents, esbatanats de l'esgarrifança que no puc evitar, malgrat el ferm desig que m'ha conduït fins aquest punt sense retorn. Tota l'amargor acumulada dintre del cor no m'impedeix copsar la grandària de la decisió presa i llargament rumiada en nits d'insomni desesperat. Però no puc defugir el meu destí. És massa tard per a un penediment que no sé si és tal o el darrer rampell d'impotència davant d'uns fets producte dels condicionants històrics que m'han tocat viure.

Un segon tan sols, últim llampec de clarividència, m'ha permès recordar l'inútil que ha estat el pas d'aquesta infeliç ànima per la terra, que no guardarà d'ella ni el rastre de les despulles peribles.

II

L'ESCOLA

Era a punt de començar la tardor i els dies tenien una gran lluminositat i transparència, obra del cerç que escombrava les negres columnes sorgides dels incansables fumerals.

La mare em llevà d'hora; va omplir la gibrella d'aigua tèbia, escalfada en la cuina alimentada pel carbó que el mateix pare arrencava a les entranyes de la terra, i em rentà la cara conscienciosament, per esborrar qualsevol vestigi de brutícia nocturna.

La meva germana Carmeta, quatre anys més gran que jo, s'abillava tota sola. Esmorzàrem ous ferrats i un got de llet i, un cop llestes, la mare ens prengué de la mà i ens portà a l'escola. Era el primer dia que hi anava, per això ens hi acompanyava la mare, però a partir de l'endemà hi aniríem totes dues soles.

L'escola està situada als afores de la població i és molt gran. A mi em semblava immensa. Els carreus són tots ells de pedra picada, cosa que confereix a l'edifici un to senyorívol del qual no gaudeixen la quasi totalitat de les cases que formen la vila, descrostonades moltes d'elles, adobades gairebé totes, a causa dels molts anys d'història que arrosseguen.

Hi ha dues entrades al recinte escolar que donen al camí polsegós. La primera que es troba venint del poble corresponia a la part femenina, i és per on entraven les xiquetes i les seves professores. Uns vint metres més amunt es troba la porta utilitzada pels nois i els mestres.

La separació de les portes d'entrada no era casual. Aquesta primera separació anticipava la dràstica divisòria que es donaria entre els sexes al llarg dels deu anys que durava l'ensenyament primari, en els quals l'única activitat conjunta entre uns i altres era la celebració del mes de Maria, al maig, amb el rés del rosari al passadís que dona a les aules de les noies. Ben mirat, aquesta primerenca divisió, causa potser de la pronunciada fixació que hi havia respecte al sexe, sobretot per part de l'home, tenia una raó de ser en el fet diferent de la pròpia ensenyança: les noies ocupaven les tardes en

labors d'agulla, cosa impensada per a un noi que no s'hagués de guanyar la vida fent de sastre.

Els dos accessos esmentats, un cop pujades una àmplies escales de pedra, menen directament als respectius patis, que utilitzava el criaturam durant la mitja hora d'esbarjo del matí. En el situat a la part nord jugaven les nenes. Els nois esbravaven la seva vitalitat jugant a pilota en el pati sud. Ambdós esgambis disposaven d'ufanoses moreres, causa d'algun xiribec en el temps del fruit madur, per voler-ne gaudir fent-lo caure a cops de pedra o de paraigua.

L'immoble principal consta de dues plantes, amb entrada independent per a cada una d'elles. La part de dalt l'ocupaven els nois i la de baix les noies.

Darrere d'aquest edifici, en un nivell de terreny més elevat, hi ha un altre de petitó, de característiques constructives anàlogues al principal, compost d'uns baixos que contenien, en aquell temps, una sèrie de dutxes, que no s'utilitzaven, i un pis alt amb dues aules, naturalment separades, on s'alliçonaven el més petits.

I és aquí on, després de parlar breument amb la professora, em deixà la mare.

S'encetava així una etapa de la meva vida, que seria la que em proporcionés més íntimes satisfaccions i alegries.

III

UNA FRUSTACIÓ

Donya Pilar era menuda, grassona i xerraire. Tenia una veueta mel·líflua que havia d'aixecar sovint per imposar ordre entre la gatzara que muntàvem les alumnes. El seu marit era el telegrafista de la població i no tenien fills. Tots dos eren de parla castellana. Al principi costava d'entendre-la, i suposo que a ella li degué passar el mateix amb nosaltres quan va arribar a la població.

Encara que una part d'elles anomenades forces vives provenien de fora del nostre àmbit lingüístic, no es produïa mai cap conflicte idiomàtic i els problemes es resolien amb bona voluntat per part de tots. Pocs mesos després d'iniciat aquell curs, va venir a l'escola una inspectora de Saragossa, la qual, per comprovar el nostre nivell de

coneixements, ens va ensenyar uns dibuixets al temps que preguntava el nom de cada un d'ells.

-Enciam –vàrem contestar totes en veure'n un de dibuixat.

-*Qué dicen?* –s'estranyà la dona; i donya Pilar li donà l'explicació pertinent.

Una de les coses noves per a mi en els primers dies escolars fou la *Formación del espíritu nacional*, de la qual vaig tenir la primera mostra un dissabte a la tarda, a la classe dels nens on havíem passat a resar. En acabar el rés, un professor donà un crit: "*¡Espanya!*". Vaig sentir que tothom contestava: "*¡Una!*". "*¡Espanya!*", tornà a cridar el professor. Aleshores jo, molt segura, vaig contestar: "*¡Dos!*". En sentir que els altres contestaven: "*¡Grande!*" ho vaig deixar córrer. De tota manera ja tindria prou temps per aprendre-ho bé i treure una nota excel·lent, d'això i de la formació religiosa.

No hi ha dubte que tot allò que es vulgui inculcar en una ment verge, i la de la mainada ho és, s'aconsegueix. Els meus pares eren de mentalitat republicana i bastant freds en matèria religiosa. Ell, com la majoria de convilatans, lluità en el bàndol que fou vençut la passada guerra civil, però no pogueren vèncer les seves idees, que conservà al llarg dels anys, encara que, mogut pel lògic pragmatisme que imposaven les circumstàncies, aconsellava les seves filles que anessin a missa, per evitar que fossin objecte de discriminacions a l'escola o en un altre lloc. La vida a la llar, però, estava mancada de tota referència religiosa, si exceptuem el santcrist penjat a la capçalera del llit matrimonial.

Vaig ser una excel·lent estudiant, al contrari de la Carmeta, més dotada per a les labors típicament femenines. La meva set de saber era inesgotable i la lectura el passatemp preferit, la deu on s'assadollava aquella ànsia. Ara bé, l'afició que sentia pels llibres fou la causa de molts disgustos amb la mare, que preferia veure'm amb els braços creuats i badant, que no pas amb l'atenció fixada en algun llibre, tret dels obligats de text.

-Els llibres no et duran el pa a casa –em solia dir.

Amb aquella predisposició a l'estudi ben encarrilada per les directrius estatals, res té d'estrany que anés absorbint totes les ensenyances que se'ns inculcava des de menuts, i amb el pas del temps vaig esdevenir un ésser singular per a la pròpia família en el terreny intel·lectual i religiós.

El sistema d'ensenyament emprat en aquella època, pel que fa a les matèries d'estudi, es basava en la memorització de les lliçons i posterior recitat dels alumnes posats dempeus. Cada dia tocava una assignatura diferent, que era explicada per la

professora després del torn de la declamació. Si hi havia algun text una mica feixuc, l'explicació s'obviava. Això era el cas de com es realitzà l'Encarnació del Fill de Déu, que era pregunta obligada en tots els exàmens de religió, malgrat que mai s'arribés a explicar què volia dir tot aquell munt de paraules altisonants.

Totes les assignatures tenien cabuda en una sola enciclopèdia que resultava més gruixuda d'un curs a l'altre, i que s'havia de tractar amb cura, perquè la poguessin fer servir els germans més petits que tingués l'alumne.

Els cursos avançaven i cada vegada ens crèiem una mica més savis, en contraposició als pares que no tingueren l'oportunitat d'anar a escola, com aquella dona a qui havien posat de mainadera als deu anys, havent estat després minyona fins que es casà, sense que ningú s'hagués pres la molèstia d'ensenyar-li ni els rudiments de la cultura escrita. Dones amb aquestes experiències abundaven en aquell temps, per això l'educació que rebíem era considerada un luxe i nosaltres uns privilegiats pel fet de poder-ne gaudir, sense haver d'anar a guanyar-nos les garrofes, com es deia molt expressivament i incorrectament, ja que mai vaig veure ningú que en mengés.

No recordo que hi hagués fam en el nostre poble, ni que les malalties que comporta una deficient alimentació fessin cap tipus d'estrall entre el veïnat. L'arribada de la *Ayuda del pueblo americano al pueblo espanyol* en forma de llet en pols, mantega i formatge no va constituir cap panacea ni gaudi especial. Si fins i tot la llet sobrera de cada dia es donava a la Calobra, bella gossa propietat d'una de les professores. Amb tot, la novetat que suposava el fet que a l'escola et donessin alguna cosa de menjar ens feia gràcia. El primer dia que a l'hora del pati, al matí, les mestres varen untar mantega en la llesca que havien fet portar a cada escolar, fou per a mi motiu d'envermellir. La mare, amb molt bon seny, ens havia donat a la Carmeta i a mi un minúscul platet perquè ens la possessin allí per menjar-nos-la a l'hora de berenar, ja que si ens la menjàvem llavors no hauríem tingut gana per dinar. La mestra es quedà parada de veure un platet en comptes de la llesca de pa, i el comentari de les condeixebles fou:

-Són unes afanoses. Volen que els en posin més que a les altres.

La cara se'ns posà de tots colors en sentir aquest comentari, totalment gratuït.

No sé quin misteriós encís tingués per a mi aquell temps passat entre les nobles parets del que imaginava temple del saber, que un impetuós accés de nostàlgia m'impulsà a deixar l'empremta del llavis en la daurada pedra dels seus murs l'últim dia que hi vaig ser. Infereixo que l'encís provenia de les utopies forjades durant els darrers anys sobre un esdevenir imaginat pletòric i fecund en realitzacions personals, atesa la

brillant trajectòria escolar duta a terme. Però aquest somiat futur se'm va estroncar brutalment i em deixà buida d'il·lusions durant un llarg temps.

Tot va ser arran d'una convocatòria de beques per a l'ensenyament secundari i superior. Estava ja al penúltim grau d'escolarització i la professora em digué que volia parlar amb la mare sobre aquelles beques. Al vespre vàrem anar les dues a casa de la mestra i aquesta ens va rebre, indicant-me que me'n podia anar perquè la conversa era entre elles dues soles.

Quan va ser a casa, la mare, molt orgullosa per cert, va fer-nos cinc cèntims sobre el tema tractat. Donya Teresa havia encetat el col·loqui dient que jo era una alumna molt aplicada, amb grans dots per a l'estudi i que valia la pena que demanéssim una beca perquè se'm concediria sense cap dubte, cosa que ja m'havia comentat la professora a mi. Feia molt de temps que somniava amb la possibilitat de cursar una carrera que em permetés assolir un pròsper i lliure futur, i aquelles primeres paraules m'ompliren de goig el cor. Però durà molt poc l'alegria. La resposta donada per la mare havia estat que ni parlar-ne i l'explicació que m'etzibà fou contundent.

-A una dona, quan se case, no li servissen de res els estudis.

Tenia tretze anys i encara no havia tingut temps de pensar en una llar pròpia ni en cosa que se li assemblés. La meva major il·lusió eren els estudis, assolir tots els coneixements que em poguessin cabre al cap i elevar el meu intel·lecte per poder-me perfeccionar com a persona.

Aquella nit vaig trigar molt a adormir-me. Ho aconseguí després de fer-me un tip de plorar.

IV

EL POBLE

Miknàsa, nom àrab de l'indret on vaig nàixer, sempre ha tingut una situació privilegiada. Situada al vessant d'una serra que coronaven les despulles d'un castell medieval, la principal característica geogràfica la constitueix l'abundor d'aigua proporcionada pel riu que donà nom a la península Ibèrica i pel seu principal afluent que en amorós aiguabarreig aquí se li lliura.

Els anys de la meua infantesa encara foren testimonis de les darreres glopades d'un transport fluvial basat majoritàriament en el comerç del lignit extret de les mines de la comarca. Amb el pas del temps, la davallada soferta per aquell producte i la millora de les comunicacions terrestres deixaren en l'oblit una activitat tradicional que unia els pobles de la ribera.

A mitjan segle les cases encara no disposaven d'aigua corrent, i la destinada al consum s'havia d'anar a buscar a les mateixes vores dels rius. Donat que la població no comptava amb cap tipus de rentador públic, aquelles vores també aplegaven els nombrosos estols de dones que, equipats amb la corresponent llosa de fusta per refregar la roba, agenollades i sacsejant el cos amb rítmic balanceig, hi feien la bugada. Més d'una hi va haver, extremament neta i polida, que quan l'imprescindible servei arribà a totes les cases, com no confiava massa en la bondat del safareig, continuà anant a la vora del riu a netejar la roba de la família.

A causa de l'escarpat de l'emplaçament els carrers orientats d'est a oest eren costeruts i pedregosos; molts d'ells encara guardaven reminiscències del passat sarraí que perdurava en el tremp d'alguns dels seus habitants. Quan plovia l'aigua entollada deixava els carrers fangosos molts dies i les petjades dels carros sobre el terra tou ocasionaven clots, que els veïns s'apressaven a igualar amb la runa que resultava de les obres que es feien a les cases.

Si l'oratge no s'hi oposava, la vida discorria al carrer. De bon matí, després d'escombrar i ruixar amb la galleda el davant de cada casa, les àvies s'asseien en cadires de vímet i es pentinaven les unes a les altres els llargs cabells que, després de ben trenats, enrotllaven en una trossa a la base del crani.

Encara que les modes havien escurçat els vestits, les amples faldilles de les iaies arribaven fins als peus i no era gens estrany, en una època en què els habitacles estaven mancats del mínim utilitatge sanitari, veure'n una que es parava una estona al mig del carrer, on deixava un rogle mullat en continuar la seva marxa.

Quan les normals feines de la casa estaven enllestides, les dones treien els seients al carrer i mentre vigilaven les criatures apedaçaven els pantalons que els minaires havien destrossat arrossegant-se en les humides foscors dels jaciments que eren el seu mitjà de vida. També a la porta de casa es pelaven les patates i es triaven les bajoques que servirien per amanir l'olla barrejada, menja obligada del migdia.

Tots aquells que per raons de salut no treballaven ni podien anar al cafè, passaven llargues hores en l'immens saló social que constituïen els carrers d'aleshores.

El paradigma de tots ells el representava Manolet, paraplègic permanentment assegut a la seva butaca al capdamunt del carrer de l'Amargura, des d'on semblava presidir el conclave dels corrinxos que es formaven a tota hora per treballar i comentar les darreres notícies; les d'interès general es feien pregonar per l'agutzil, el qual cridava l'atenció dels veïns amb la trompeta daurada per cantar tot seguit allò que se li havia encomanat. Un anunci molt freqüent era el de la sardina de Vinaròs, que arribava al poble fresquíssima i era molt apreciada pels consumidors. Si es donava el cas que l'agutzil titular no pregonava, el suplía un altre empleat municipal. Un d'ells, llargarut i esprimatxat, Empantonya de renom, que no sabia o no li venia de gust pronunciar el nom de Vinaròs, pregonava la mercaderia cridant amb tota la boca esdentegada:

-Sardineta de Bujaralòs!

Els dies festius grupets de dones entrades en anys s'asseien al carrer al voltant de la taula que utilitzaven per jugar a la morronga, i així passaven entretingudes la tarda, sense que els preocupessin altres esbarjos obligats d'aquells temps, com ara el passeig pel *muro*, el cinema o anar a prendre el vermut al cafè.

També els carrers constituïen les vigílies de festa el nocturn escenari que empraven els fadrins per rondar les estimades mentre entonaven al compàs de guitarres i bandúrries les cançons que la ràdio popularitzava, així com les jotes de sempre, que s'anaven adaptant a les circumstàncies, com aquella que un quec enamorat va fer cantar a un amic seu, i que deia:

-Aunque pongan en el puente cañones de artillería, tengo que pasar a verte Gallardona de mi vida.

-Aneu, andalusos, -els va escridassar divertida la noia, ja que a tots els que parlaven en castellà se'ls deia andalusos, i així els ho va amollar perquè un d'ells provenia de terres murcianes i l'altre de Madrid, encara que estaven totalment integrats al poble quant a l'idioma i costums.

La plaça gran de la vila, que popularment va seguir anomenant-se per l'antic nom de ressonàncies guerreres, encara que amb la remodelació havia estat batejada com a plaça del Sol, acollia les actuacions que de tant en tant duïen a terme les companyies ambulants de varietats, que en caloroses nits estiuenques oferien al respectable tota la gamma del seu melòdic art. Aquelles *dos cruces clavades en el monte del olvido* adquirien una altra dimensió en boca d'una morenassa enfarbalanada, que mostrava sense pudor el cuixam en les giravoltes donades al so de la melodia. Aquesta petita

llicència que es permetien les artistes era tolerada per la parella de la Guàrdia Civil, sempre amatent a la conservació dels bons costums en qualsevol espectacle públic.

L'espectacle per antonomàsia era, sense cap dubte, el cinema. Els dos locals amb què comptava el poble s'omplien totalment les dues sessions que oferien els diumenges, i les que es duïen a terme el dissabte i el dimecres, dia de festeig oficial. La foscor i la inevitable promiscuïtat regnants propiciaven alguna sucosa anècdota, com la d'aquell veí que allargava la mà vers el genoll de la veïna de butaca i el promès de la noia li va clavar tal plantofada al cap que li va volar la boina quatre files més endavant.

Al final de la dècada dels cinquanta el principal mitjà de vida de la població s'esllanguia. Ara una, després una altra, les mines tancaven i un gran nombre de treballadors es quedava sense feina perquè l'explotació del lignit havia deixat de ser profitosa davant d'altres fonts d'energia més barates i abundants. Començava una migració laboral dirigida principalment als països europeus, on unes altres mines, que potser tenien el sistema productiu més racionalitzat, brindaven als minaires de tota la vida la possibilitat de seguir treballant en allò que sempre havien fet. Així, poc a poc, marxaren famílies senceres que esperaven trobar en altres contrades la terra de promissió. Aquestes famílies retornaven els estius al poble que els veïé néixer, cofois de poder presumir del flamant automòbil que tantes penalitats i privacions els havia costat, i conscients de l'admiració que aquest causava en una època en què el parc motoritzat local es reduïa a una munió de bicicletes i unes quantes motos. I era xocant el mèrit que es donava a les dues aparences externes de triomf social atribuït als emigrants: automòbil i vacances lluny del lloc de residència, perquè el bo del cas és que la fabulosa despesa de les vacances es reduïa a la benzina emprada en anar i tornar, ja que la resta anava a càrrec dels pares o altres familiars a la casa dels quals sojornaven, a canvi d'uns quants regals, enlluernadors per forans, que no cobriren mai el dispendi que suposava alimentar durant quinze dies tota una família i algun que altre agregat.

Anys després, un cop superada la davallada econòmica i quan les mines estaven una altra vegada en plena puixança, el nivell de vida assolit per la població permetia minimitzar, i fins i tot anorrear, el suposat èxit que havia constituït per a aquelles persones l'allunyament de la seva enyorada terra.

ADOLESCÈNCIA

Carmeta havia anat a Barcelona a servir. Feia dos anys que festejava amb el Lluís de cal Ros, un botiguer molt eixerit, i com el jornal del pare no es podia estirar massa, havia determinat guanyar-se l'aixovar treballant de minyona en una casa benestant de la capital.

Cada mes enviava el sou gairebé íntegre i la mare li comprava llençols, estovalles i tot el que constitueix el parament d'una casa. Cada una d'aquelles peces les duia a la Marieta, acreditada brodadora que feia meravelles amb l'agulla.

Jo, en canvi, acabada l'etapa escolar als catorze anys, em trobava amb les mans i el cap desocupats, sense saber què fer amb la meua vida. Se m'havia tancat una porta al futur i m'havien condemnat a seguir la mateixa ruta seguida per totes les dones de la família des de temps immemorials: el matrimoni. No podia fer res més en aquesta vida. Les inquietuds intel·lectuals les havia de soterrar en el calaix de l'oblit i ser com la generalitat de les noies del meu temps. Fugir dels cànons establerts era poc menys que una aberració.

Aquest inexorable destí portava implícita la possessió d'un físic agradable. Només així es comprèn la frase del meu pare en néixer la Carmeta, que va exclamar quan l'assabentaren de la novetat:

-Sisquera sigo guapa. Una dona fea té molt poques coses a fer a la vida – pensament que no s'adeia gaire amb els seus ideals republicans.

Sort per a ell que, sense arribar a ser unes belleses, tant una filla com l'altra eren noies de bon veure, i no els havien de mancar pretendents en un poble on abundaven els tornisos.

El pare és un home grandot i una mica rabassut. Fill i nét de minaires, la seva vida i la dels seus germans s'havia d'orientar indefectiblement vers la mina. Tranquil i pacient, el seu esbarjo consisteix en la pesca amb canya. Aquesta afició el duu a passar les hores mortes a la vora del riu per aconseguir alguna carpa o barb, que moltes vegades retorna al seu hàbitat, de tan avorrits com els té tota la família. És ell qui mana a casa, però les iniciatives les ha portat sempre la mare; no cal dir que dóna la seva conformitat a totes les propostes d'ella, ja siguin de caire purament domèstic o d'assumptes delicats, com fou la decisió que m'obligaren a prendre.

La mare, tant en el físic com en el caràcter, és l'antítesi del seu marit. Menuda i nerviosa, no se sap estar quieta ni un moment. Educada en un món de convencionalismes rígids, la seva obsessió era i és no donar que parlar a la gent en cap sentit. Arribava a tal punt aquesta dèria, que en una ocasió que es va escaldar la mà i una petita ferida entremig dels dits trigava a curar-se, no es va voler posar mai uns guants de goma per rentar la roba, no fos cas que vingués alguna veïna a casa i pogués pensar que els duia per tenir les mans fines. Això de les mans fines em tenia obsedida. A l'escola tenia una companya a qui encendre diàriament el foc de carbó, a més de realitzar altres feines casolanes, li havia clivellat les mans de tal forma que se li havien quedat mig negres i bastes a no poder més. Vaig comentar el cas a la mare, i ella em replicà que unes mans així eren l'honra per a una dona.

Aquesta estretor de pensament no era tan sols patrimoni de persones d'una certa edat com ella, sinó que s'estenia a les més diverses capes de la població, bona prova de la qual són les paraules que em va adreçar un galifardeu en veure'm passejar en la bicicleta del pare. –Mireu-la, xicotot –digué als seus amics en el to més pejoratiu i ofensiu que va poder emprar. Perquè una noia havia de ser sempre femenina i perdia aquesta condició si, per voler practicar una mica d'esport, utilitzava la bicicleta. No li semblava femenina, tot i no dur pantalons. No obstant, per obviar l'entrebanc que suposava la barra de la bicicleta (ai, la moral pública), la mare m'havia fet uns pololos que em posava a sota la faldilla i que em servien també sota del vestit en les poques ocasions que, els últims anys, fèiem gimnàstica a l'escola.

Els primers mesos de la meua incorporació al món dels adults els vaig esmerçar ajudant la mare en les tasques pròpies de la llar. Això m'avorria en extrem, però no podia fer res per evitar-ho; havia d'aprendre obligadament a portar la casa, que seria el meu medi natural i on m'havia de realitzar com a persona.

Una cosa que m'agradava era dur el dinar al pare al seu lloc de treball, perquè en disposar de poc temps per a l'àpat del migdia, calia portar-li l'olla barrejada, encara bullent, fins a la feina. Amb el capçal ben posat sobre el cap i a sobre el cartró que contenia la cassola amb la saborosa vianda, el pa i la fruita, l'ampolla del vi i la resta d'estris necessaris per a la menjada, em dirigia a la mina xerrant amb la resta de fadrines que s'aplegaven en la mateixa direcció. La majoria de les vegades els afamats treballadors ja ens esperaven, amb les mans netes, disposats a devorar el reconfortant tiberi. Allò semblava veritablement un dinar de germanor. Sempre hi havia algú que en tenia una per dir o un acudit que contar, i entre rialles i bromes es passava una estona

entretinguda fins l'hora que ells tornaven a entrar al forat i les filles, germanes o mullers empeníem el retorn cap al poble.

Passava el temps, i com que el dia era molt llarg i el treball de la casa minso per a dues dones, la mare decidí que anés a cosir a casa d'un sastre. Així, mentre aprenia i ocupava unes hores lliures, podia guanyar alguna cosa, molt poc, però almenys un jornal simbòlic, en contrast amb les xiques que aprenien de cosir a casa de les modistes, a les quals explotaven sense donar-los ni les gràcies, malgrat realitzar una tasca que sense elles no haurien pogut dur a terme les professionals.

Encara que l'agulla no em seduïa gens, tot i que a l'escola m'havien ensenyat molt bé de brodar, vaig haver d'acatar la decisió materna perquè encara hauria estat pitjor anar a servir o a la recol·lecció de les olives i les ametlles, coses que avorria en gran manera. A cal sastre m'hi vaig trobar bé. Hi havia fadrines grans, molt enteses en la feina i que alguna vegada punxaven el braç de les més joves per cridar-les a l'ordre, ja que les rialles i la gresca eren contínues entre puntada i puntada.

A les vuit del vespre plegàvem, sempre que no hi hagués alguna feina urgent, i cadascuna se n'anava amb les seves amigues a passejar pel carrer Major. Normalment el meu grup s'esperava arrecerat en el portal d'una sabateria fins que hi érem totes. Llavors, agafades de bracet, començàvem a tombar carrer amunt i carrer avall fins que es feia l'hora d'anar a sopar. Aquelles passejades entre setmana formaven part de la diària ració d'esbarjo del jovent, de tal forma que si un dia, pel que fos, no hi anaves, semblava que et manqués alguna cosa, que la jornada quedés sense arrodonir. Una bona part de la gràcia del passeig estava constituïda per la presència constant dels xics. Mentre les noies caminàvem, ells s'estaven asseguts en grups a les escales de l'església, d'alguna botiga o altre lloc on poder descansar el cul. I era de veure les floretes i bestieses que ens dedicaven, mentre nosaltres passàvem fent-nos les sordes, però en el fons xalant d'allò més. Els homes, solters o casats, eren grans admiradors de la bellesa femenina i sempre havia alguna noia que es convertia durant una temporada en el centre d'atenció dels admiratius esguards i converses dels mascles. En certa ocasió, dintre d'una de les mines va caure una gran pedra al mig de la via de les vagonetes. Es va haver de menester tota la força de tres o quatre homes durant una bona estona per treure-la del mig i arrambar-la a un costat.

-Si hagués set l'Agustina no mos hagués costat tant –va exclamar un d'ells mentre s'eixugaven la suor, esbufegant per l'esforç fet. Tot just acabada la frase, la pedra rodolà de nou, i va anar a caure un altre cop al mig de la via.

Quan dos joves s'agradaven, la noia tenia cura de posar-se en un extrem de la renglera que formava amb les amigues i tan bon punt les albirava el pretendent, deixava els seus amics i s'anava a emparellar amb la que li feia gràcia, encara que aquesta continués sense soltar el braç de la companya i així continuaven tots la passejada entre rialles i xerrameques.

Les xafogoses nits d'estiu, havent sopat, se sortia al carrer a prendre la fresca. Les amigues ens reuníem en els quatre cantons que formaven la intersecció de dos carrers, i allí, juntament amb el nostre grup d'amics, tots de la mateixa edat i veïns des de sempre, fèiem petar la xerrada. Parlàvem dels més diversos temes, algun d'ells prohibit, i posàvem bona cura que l'engrescadora conversa no arribés a les orelles dels nostres pares, entretinguts ells, a la vegada, en les seves tafaneries.

Al davant de casa meva vivia la tia Antonieta, amb el seu fill Josep. Aquest era un noi gran comparat amb nosaltres, totes entre quinze i setze anys, i els amics, que estaven encara lluny del servei militar, mentre que Josep ja n'hauria pogut tornar, si no fos que se n'havia deslliurat per la condició que tenia de fill de vídua. Era alt, grassot, de cara allargassada, una mica sompo de moviments i, en conjunt, no massa agraciat. Feia de pagès. Tenien molta terra i la treballava amb molt de profit. Al temps de la collita llogava jornaleres i algun jubilat que els ajudés, perquè tot i ser molt treballadors ell i la seva mare, era impossible de poder donar l'abast a tanta feina. No havia estat mai promès, i quan algú li deia si encara no buscava núvia contestava: -Que les mantingo sa mare.

Josep tenia la seva colla d'amics, algun dels quals en tenia moltes d'oblidades, com els arrestos a la caserna de la Guàrdia Civil per maleses de poca xolla fetes en nits de borratxera. Els diumenges, després del futbol, anaven a fer el via crucis per tots els bars de la població, on cantaven amb força ganes les últimes ranxeres que havien sortit. A darrera hora es deixaven caure pel ball, només per fer gatzara i mirar amb voluptuositat les noies, però sense gosar treure-les a ballar.

Un dels dies que estàvem tota la colla parant la fresca, va arribar Josep del cafè i en veure'ns enraonar tan engrescats s'assegué amb nosaltres i prengué part en la conversa com si fóssim vells amics. La nit següent va deixar els companys més aviat del que era habitual en ell i una altra vegada s'uní a l'alegre grup que formàvem la jovenalla del carrer. Quedà com un costum establert el fet d'ajuntar-se'ns en la tertúlia, cosa que va fer totes les nits que restaven d'aquell estiu i les tardes que se li brindava l'ocasió.

Les amigues es van adonar molt aviat que Josep s'interessava per mi, circumstància que jo sospitava des d'alguns temps, per les ullades que donava a la nostra casa i que no donava a les altres del carrer. Així mateix, recordava divertida la cara de badoç que va posar el primer dia que vaig sortir al carrer amb un sostenidor posat.

-Què mires? –li vaig dir en veure que no treia la vista de les protuberàncies que la peça de roba estrenada ajudaven a ressaltar.

-Miro que..., en fin, cada dia t'estàs posant més bona.

Una de tantes nits la conversa va recaure sobre simbolismes i a mi se m'ocorregué de dir que la rosa roja simbolitzava l'amor. L'endemà al vespre, quan anava cap a casa a sopar, vaig veure en Josep que s'estava parat a la porta de la seva i xiulava distret amb les mans a l'esquena.

-Hola, què fas? –vaig dir-li.

-Fa rato que t'espero. Mira é pa tu. –I em va donar una dàlia vermella com la sang.

Un altre dia se'm va ocórrer comentar que els nois feien molt de goig amb pantalons texans, que llavors es posaven de moda, i com que ell en tenia uns d'aquest estil, ja no se'ls va treure de sobre. El que mai hauria pogut sospitar és que aquell model a ratlles jo el trobava molt lleig i l'efecte que em causava quan l'hi veia posat era tot el contrari del que ell pretenia. Per unes coses o altres aquell xic no em feia massa goig, encara que m'afalagava el seu interès, que jo atiava inconscientment durant les converses que manteníem amb el grup parlant-li amb desimbolta manyagueria. Sempre que podia buscava l'ocasió de posar-se al meu costat, encara que jo, això, procurava eludir-ho tant com podia, sobretot per evitar la parleria de la gent; quan anàvem de passeig em col·locava expressament al mig de la renglera d'amigues, però ell, que s'havia introduït en el meu cercle d'amics, se'm posava al darrere entre tots els nois, gairebé xafant-me els talons, i així caminàvem, passeig amunt i passeig avall, com la cosa més natural del món.

Una de les distraccions més apreciades pel jovent era el ball. Se'n feia tots els diumenges i diades festives i l'entrada per a les dones era de franc. Abans de construir-se la sala destinada únicament per a aquest fi, el ball se celebrava en el mateix local del cinema i quan tocava sarau calia retirar els bancs que, a l'inrevés de tot arreu, constituïen el galliner, per poder habilitar l'espai com a saló de ballarugues. Les llotges, considerades com a seients de preferència, les ocupaven per a l'ocasió les mares dels dansants, sobretot de les noies, amb gran disgust dels balladors, que veien en la

catèrvola de dones grans còmodament assegudes un cau de xafarderies i la tanca més eficaç contra els desitjos d'estrènyer fort la parella.

Un dels diumenges ens hi atansàrem les amigues, però a dues del grup no ens van deixar passar perquè encara no teníem setze anys, edat mínima per poder ballar en un espai tancat i cobert. Discutíem amb el porter la possibilitat d'entrar quan va tercerejar un grup de nois que anaven a comprar les entrades per accedir al recinte.

-Si no les dixeu passar, tampoc entrarem nantres –li van dir al porter.

Però aquest es va mantenir ferm en la cosa de l'edat i no hi va haver manera que cedís. Així, doncs, vam donar mitja volta i les dues colles ens aplegàrem per passejar i acabar la tarda com si ens tractéssim de tota la vida.

La majoria d'aquells nois eren del poble, però només ens coneixíem de vista. Encara que mai havíem parlat amb ells, l'episodi de l'entrada al ball ens portà a establir una amistat totalment compatible amb la del grupet de veïns amb els quals havíem jugat d'infants, i que de sempre ens havíem considerat com una colla d'amics.

-Quina xica més guapa! –li digué un d'ells a un altre, tot assenyalant-me dissimuladament.

Es deia Marcel i era foraster. Provenia de Palència, però ell parlava català, ja que havien vingut des d'un poblet del pre-Pirineu on havia treballat el seu pare en l'empresa que duia a terme la construcció d'un embassament, com el que aleshores es construïa en el poble.

VI

L'EMPRESA

La construcció de l'embassament per a la producció d'energia elèctrica fou l'episodi que marcà de forma definitiva el destí de tot un poble.

Els anys esmerçats a bastir-lo permeteren viure a determinats sectors econòmics, especialment l'immobiliari, una eufòria econòmica impensada. Quan foren ocupats tots els habitatges dignes d'aquest nom s'utilitzà qualsevol raconet que tingués un tros de teulada i quatre parets; fins i tot es varen habilitar golfes desastrades i quadres humitoses per poder encabir tota l'allau de famílies arribades dels quatre punts cardinals de la nació; aquestes famílies que, donada la seva condició de passavolants, mai es van arribar a integrar en el teixit social de la població, constituïen el gruix dels especialistes i la mà d'obra més o menys qualificada. Els treballadors que no duïen la parentela al darrere s'allotjaren en barracots de fusta muntats com a dormitoris col·lectius. Per als dirigents de l'obra, especialment els dedicats a les tasques administratives, es va construir un petit poblat d'habitatges unifamiliars aïllats i habitatges adossats, tots ells dotats de timbre elèctric, novetat mai vista per la canalla del poble, que va fer les seves delícies per a desesperació de les sofertes mestresses de casa que havien d'aguantar el so estrident del brunzidor.

La manca de terreny edificable prop de la població, unit a l'angoixosa necessitat d'habitatges, motivaren que s'emprés un antic cementiri com a zona urbana, i allí es van construir sense cap aprensió un grapat de llars batejades amb el graciós cognom del bisbe provincial de torn

Els nouvinguts també foren batejats pel veïnat amb l'expressiu nom de *pantaneros*, cosa que va molestar en extrem les fatxendoses mullers dels capitostos, acostumades com estaven a rebre tota mena de consideracions per part dels enlluernats habitants dels minúsculs poblets on la potent Empresa havia deixat la seva petjada. D'altres, en canvi, no solament no els va molestar el nom, sinó que l'arribada a la vila els va suposar l'engrescant incorporació a un món més avançat, com es reflectia al cap de poc temps amb la substitució de la boina i els pantalons de pana pel cap descobert, amb el cabell ben tallat, i els pantalons de tergal a la moda.

Paral·lela als inicis de la construcció de la presa va ser la reconstrucció del venerable castell, en la qual no es varen escatimar mitjans econòmics ni humans per acondicionar l'històric vestigi, esdevingut propietat privada de l'omnipotent Empresa que tot ho absorbia; i la reconstrucció estigué tan encertada que fins i tot en nits bàquiques aparegueren els inevitables fantasmes. Malgrat la general creença en la incorporeïtat d'aquests éssers, res pogué impedir les lleugeres cremades sofertes per algun d'ells, ocasionades per l'espelma que sostenia l'espectre contigu.

Mentre pujava la paret de l'embassament, la inquietud creixia en l'ànim de la població. Males llengües feien córrer l'espècie que la seva seguretat era més que dubtosa. Un dia els veïns es despertaren amb la notícia que, a causa d'una escletxa, s'havien produït filtracions en el mur i perillava tot el que hi havia sota seu. El rumor augmentava de volum, mentre creixia la crispació entre els veïns. La notícia era tan preocupant, que espontàniament es formà una manifestació, bàsicament de dones i criatures, que després de recórrer tot el poble va acabar a la plaça de la Vila, on quedà un nombrós contingent de guàrdia davant del Consistori, per exigir seguretat enfront d'un possible perill mentre esperava rebre alguna explicació de l'alcalde.

Quan aquest va sortir al balcó per tranquil·litzar els conciutadans, començà a parlar de forma normal, com s'esqueia a una comunitat de parla catalana. –En castellano, Santiago –va cridar algú, que ja portava llargs anys de convivència amb els presents. I la primera autoritat municipal va canviar a l'idioma del *imperio* sense més cerimònies, que no eren moments d'atjar el caliu en cap sentit.

Una manifestació del caire que fos era cosa prohibida aleshores, i l'aldarull que es formà aquell dia fou motiu de l'arribada al poble d'un contingent de policies secrets que durant uns dies es passejaren pel municipi parant orella allí on es reunien unes quantes persones. La condició de policia la sospità Josefina, la noia que endreçava les cambres de la pensió on s'allotjaren, la qual va rebre l'ensurt de la seva vida en trobar una pistola en el calaix de la tauleta de nit d'un d'ells.

Els diaris, tot i la fèrria censura que regnava, es feren ressò de l'esdeveniment i publicaren la notícia acompanyada de fotografies de la gernació amb pancartes, alguna d'elles ben redundant, com la que deia “Los niños de Mequinenza pedimos un futuro para el mañana”, que va ser molt aplaudida pels presents.

Aquella manifestació en què predominava l'element femení, i que s'havia iniciat amb l'esglai al cor de totes elles, fou motiu jocós per als torrentins, els quals, tot comentant sobre l'afer, explicaven que la raó de l'enrenou en el poble veí era que les dones anaven calentes, perquè volien que els tapessin el forat.

Com era d'esperar es prengueren les mesures adequades per aplicar la tècnica que convenia, i mai més hi hagué motiu per sospitar que l'obra no es fes correctament.

L'embassament situat uns quilòmetres més amunt de la vila no afectava la supervivència d'aquesta; en canvi, un segon pantà que es començà a bastir poc després riu avall n'ensorrava una petita part. Aquesta circumstància va ocasionar un bon tripijoc. D'una banda, hi havia totes aquelles persones a qui el segon embassament

privava de la seva llar i que justament havien de ser indemnitzades o se'ls havia de proporcionar un altre habitatge i, de l'altra, quedaven una munió d'edificis que, en principi, no resultaven afectats, però calia donar una solució als seus habitants donada la problemàtica que es presentava en quedar el poble escampat.

Varen ser moments d'incertesa i preocupació. Les negociacions entre l'Ajuntament i l'Empresa foren llargues i feixugues. L'acord final contemplava el compromís de l'Empresa de construir un nou habitatge per a tots aquells directament perjudicats, a més de l'expropiació de la resta que quedava amb una indemnització de 50.000 PTA per a cada persona que en aquell moment residia en el municipi. Aquesta quantitat va enlluernar moltes famílies, que s'apressaren a cobrar i marxar lluny. Altres, que estimaven per sobre de tot la seva vila, aprofitaren la indemnització per organitzar-se en una cooperativa de propietaris que va engegar la construcció del nou nucli municipal a partir de les primeres cases aixecades per l'Empresa.

La gent estava totalment desorientada; desorientació palesa en els canvis de pensament que hom feia. Hi va haver un botiguer que va posar un anunci en el programa de festa major on assegurava que ell no abandonaria mai el poble ni la seva preuada clientela. Va ser un dels primers a cobrar i anar-se'n ben lluny.

La fi dels treballs de la presa i el tancament de les mines foren la causa de la davallada demogràfica que sofrí la població, on van quedar només els jubilats, quatre pagesos i la plantilla que es quedava fixa a la central elèctrica. Allò semblava un èxode imparable, que només es va estroncar amb la providencial crisi del petroli. Aquesta conjuntura va propiciar la reobertura de les antigues mines, tradicional font de riquesa del municipi, i va començar així un altre període de prosperitat per a tots aquells que s'havien mantingut fermes en la idea de no abandonar mai el bressol dels seus avantpassats.

VII

FESTA D'HIVERN

L'hivern s'escolava entre boires, glaçades i algun dia clar, que la gent aprofitava per prendre el sol al recer de les velles parets emblanquinades, agraint com un inapreciable do del cel els raigs escadussers dels tòrrids estius suportats per la vila.

S'acostaven les tradicionals festes hivernals que omplien de gatzara, música i color els carrers de la vila en una reminiscència dels antics carnivals, prohibits després de la guerra. Les dues festivitats, inevitablement seguides per raó del calendari, comportaven un seguit d'actes on es barrejava la religiositat, no exempta de superstició, i el paganisme, en una curiosa simbiosi que no xocava ningú.

La mare era molt animada i li agradava participar en l'organització de la festa de Santa Àgueda, tot i no viure en el mateix carrer on es feia. L'amistat que de sempre mantenia amb la Rosa, veritable ànima dels festejos, l'empenyia a moure's i trafiquejar sense parar els dos dies que durava la festa, als quals s'havien d'afegir uns altres quinze pel cap baix, necessaris per a la deguda preparació.

Una setmana abans la comissió de festes anava a la caserna de la Guàrdia Civil a demanar permís, tràmit obligatori per muntar tot l'esbatull al carrer. Naturalment, el permís es concedia sempre. Després es contactava amb el mossèn per preparar la part religiosa; es venien números per a la rifa de la toia, que així s'anomenava un pastís fet per a l'ocasió, i dos dies abans es guarnia el carrer amb paperets i garlandes. Una de les activitats que requeria la col·laboració de molts braços era la confecció de les coques d'oli i el "pan beneït". Era divertit anar al forn tot un munt de dones casades i fadrines a preparar la massa entre riures i cançonetes picants. El producte d'aquella indústria, després d'haver estat beneït, es venia en el transcurs de la festa per ajudar, així, al seu finançament.

Vuit o deu dies abans, quan plegava de la sastreria, anava amb les amigues a vendre números de la rifa. Abordàvem tots els coneguts, els qui coneixíem sol de vista i els totalment desconeguts; ens emparàvem en la nostra juvenesa per escurar les butxaques dels embadalits vianants, que contribuïen gustosos a la celebració de la diada.

-Us compro tots los números que dueu si les balles totes en jo –em digué Josep, a qui havíem assaltat al mig de la plaça de l'Ajuntament.

Li vaig dedicar un esplendorós somriure, tot fent-me l'orni. Els meus pensaments anaven en una direcció molt diferent dels seus, cosa que ell ni sospitava. Des que vaig conèixer en Marcel la vida tenia un altre sentit per a mi. No em recordava dels antics desitjos i somnis, i aquesta il·lusió s'havia convertit en el ferro que cauteritzà la ferida infligida als primers anhels sentits pel meu esperit. Des del dia que no ens

deixaren entrar al ball, les amigues havíem tingut altres ocasions de trobar-nos amb els nous amics i en cada una d'elles descobria ignorats encisos en aquell noi ros i blanc, potser una mica tímid en comparació als tabalots que s'havia buscat per companys. Sentia un gran desfici per veure'l i se'm feien interminables les hores que passava a cal sastre esperant la sortida per anar a donar el tomb amb l'esperança de topar-me'l. Tenia la certesa que li agradava des d'un dia que vaig passar tota sola pel davant de la seva colla i ell, en veure'm, acotà el cap.

-Xec, mira-la, ella –va dir-li un, mentre li agafava el mentó perquè aixequés el rostre, al temps que ell, tot enrogit, li apartava la mà d'una estrebada. Aquesta anècdota em confirmà allò que el cor joiosament intuïa quan bategava esbojarrat cada vegada que els ulls albiraven la desitjada silueta.

Totes les nits, abans d'adormir-me, solia llegir una bona estona al llit, sense fer gaire cas de les advertències de la mare en el sentit que perdria la vista de tant esforçar-la. En el fos, però, l'advertiment s'adreçava al fet que apagués el llum per no gastar massa electricitat. Els llibres els renovava periòdicament a la biblioteca pública, de la qual era sòcia, i un vespre em sorprengué trobar-hi en Marcel.

-Què fas aquí? –vaig dir-li.

-Hai vingut a apuntar-me –em contestà-. M'agrada la lectura i é qüestió d'aprofitar aquest centre. No tots los pobles en tenen, sas? –I em contà que en els darrers llocs on havien estat el treball fou seu per aconseguir els llibres que li calien per realitzar els treballs de literatura del batxillerat.

Em sorprengué de manera molt grata aquesta afició seva coincidint amb la meua i més de pensar que a cap dels altres amics li agradava; l'única cosa que llegia algú eren novel·les de l'oest escrites per Marcial Lafuente Estefania i prou.

Sortírem plegats, cadascú amb el seu llibre, i m'acompanyà fins als porxos de la plaça de ca la Vila on romanguérem una estona parlant; les amigues van fer la mitja rialla en passar prop de nosaltres i veure'ns tots dos sols.

Era la vigília de Santa Àgueda. A les deu del vespre ens reuníem les veïnes, les de la comissió de festes i altres simpatitzants, en la casa on s'aixoplugava la imatge i es resava una part del rosari; finalitzat aquest, es cantaven els goigs de la Verge. En acabar l'acte pietós es realitzava una cercavila amb l'orquestra del poble, i es cloïa la nit amb una sessió de ball al mateix carrer.

Al dia següent, a les vuit del matí, ja tornava l'orquestra a engegar la cercavila, amb un toc de diana que incloïa uns compassos de la popular "Amparito Roca". Un cop

acabada la diana teníem el temps just per esmorzar i anar corrent a la solemne missa seguida de processó en la qual, a més de la virginal imatge, es passejaven les coques beneïdes que s'havien posat sobre taules guarnides amb domassos i randes. Cada una d'aquestes taules la portaven molt satisfetes un parell de dones ben empolainades amb pinta i mantellina o el vestit regional.

Aquell any, com a filla d'una de les organitzadores, vaig voler portar durant la processó el pastí de la rifa, abillada amb el preciós vestit de baturra. En una cantonada, atentes a la religiosa solemnitat, hi havia la mare i les germanes del Marcel. Vaig passar tota tibada pel seu davant mentre de reüll, tonta de mi, intentava esbrinar l'efecte que causava en aquella família que no em coneixia de res. El maleït pastís pesava com un piano i gràcies que una veïna em va ajudar a portar-lo durant el llarg recorregut, perquè sinó s'hauria quedat a mi camí aixafat per terra.

El dinar també es feia de pressa perquè a quarts de cinc un altre cop hi havia cercavila, seguida de ball, on de moment només participaven les dones i la canalla; els joves i els que no ho eren tant, tots ells amants de la gresca, s'hi incorporaven tan bon punt plegaven de la feina. Totes les cercaviles i sessions de ball que es duïen a terme durant la celebració d'aquells disbauxats dies tenien com a element característic la disfressa, tolerada per l'autoritat competent en gràcia a una tradició de molts anys dedicada a honorar uns sants ben concrets i que no tenien res a veure amb l'injuriat Carnaval. Tot s'hi valia per disfressar-se: des d'un luxós vestit de noble del segle XVIII fins a una desastrada indumentària que incloïa un penjoll de ratolins morts. El cas era passar-s'ho bé i fer riure el públic.

Durant aquelles mitges festes els amos o caps de negocis i activitats que no eren massa urgents permetien als seus empleats la participació i assistència als diferents actes, i així els escolars gaudien d'un parell de dies suplementaris de vacances, igual que el personal de la sastreria on jo treballava.

La tarda de febrer era grisa, embromada i molt freda, però les ganes de diversió podien més que les inclemències atmosfèriques. Em vaig posar la camisa de dormir setinada que lluï la mare en la nit de noces i una gran flor blava al cap que em recollia els cabells i així vestida vaig anar a buscar les amigues, que també havien arreplegat les vestimentes més estrofolàries que es trobaven en els vells calaixos de cada casa i se les havien posat al damunt mortes de riure. Ja al carrer se'ns van ajuntar el Josep, que com a pagès podia prendre's el dia lliure a voluntat, un cosí seu i un altre veí que eren més joves i no treballaven; anaven vestits de dona, amb la cara mal pintada i entre ells i

nosaltres fèiem tots plegats una galdosa companyia. Fins a l'hora de la cercavila vàrem tombar pel poble tots cofois, mentre ens seguia un grup de canalla pertot arreu, mig embadalits de veure la gatzara que organitzàvem. Incorporats a la cercavila dels músics, cantàvem i ballàvem tots agafats pel coll sense cap malícia, però Josep no perdia l'ocasió de col·locar-se'm al costat per poder posar-me la mà a l'espatlla, cosa que jo evitava tant com podia. Una vegada acabat el circuit musical vam fer cap a la placeta on se celebrava el ball per continuar la festa. El cel, cada cop més gris, deixava escapar alguna volva de neu que en posar-se sobre les nostres cares o mans es fonia immediatament de tan acalorats com ens tenia el lúdic exercici.

En plegar del treball els homes acudien al lloc de la festa i s'afegien a la gatzara o bé es quedaven drets al capdamunt de la costa que unia la placeta amb el carrer del recinte festiu, des d'on observaven les evolucions dels disfressats que formaven un quadre ple de color i alegria.

-Anem a buscar aquells –vaig dir a les amigues en veure el Marcel amb dos companys que tot just acabaven d'arribar. Els vam agafar de les mans, sense que ells oposessin cap tipus de resistència, i ens afegírem a la serpent humana que s'havia format per balla "La Conga". Després d'unes quantes peces molt mogudes vingué una tongada de lentes i sense saber com em vaig trobar en els braços d'en Marcel ballant molt junts una dolça melodia. Per sota de la mà li sentia els batecs del cor, més forts del normal, igual que els del meu, que s'havia desbocat de tenir-lo tan a prop. Parlàrem de fútileses, mentre seguíem el compàs d'una música més presentida que escoltada; la seva mà estrenyia tendrament els dits que jo havia abandonat en el seu palmell i els alés es confonien en un deliciós intercanvi d'hàlits que em causava un torbador estremiment mai abans sentit. Vam continuar ballant fins que l'aiguaneu obligà a suspendre la festa i dispersà tothom pels estrets carrerons mal il·luminats que la gent animava amb les seves corredisses a la recerca del tebi refugi de la llar.

La mare, que juntament amb altres dones venia les coques en el portal de la casa on s'ubicava la imatge de la santa, em cridà per recollir-nos juntes, després de deixar endreçat el lloc que la diada havia convertit en una sucursal paperera. Drets davant de la porta, Marcel i jo acabàrem la conversa i ens acomiadàrem amb un somriure fins una altra ocasió, que desitjàrem molt propera.

-Qui era aquell noi? –em preguntà la mare quan a tota pressa retornàvem cap a casa.

-Es diu Marcel. Treballa d'oficinista al pantano, igual que son pare.

-No em diràs que t'agrada, un foraster –féu amb un gest despectiu.

-Som amics. Va en la colla de l'Anton i no é cap andalús –vaig voler remarcar, perquè els naturals d'aquella regió, no sé per quin motiu, no li feien massa gràcia.

-Vés en cuidado i no t'enlluernos, que sobre xics majos que n'hi ha al poble –va dir per concloure.

Apretàvem el pas per no quedar xopes, caminant sota els balcons, quan se'ns uní en Josep que duia el nostre mateix camí.

-Us voleu tapar en això? –va dir-nos al temps que es treia la mena de mantó que s'havia col·locat al damunt de la disfressa de dona.

-Ai, sí fill. Gràcies –contestà la mare mentre m'agafava pel muscle després d'haver posat el tros de roba a sobre dels nostres caps.

Continuàrem a bon pas fins arribar a casa.

-Au, xiquet, moltes gràcies i bona nit –digué la mare a en Josep al tornar-li el mantó.

-Ja ho sabeu pa una altra vegada –va respondre ell per dir alguna cosa, mentre esbossava el seu millor somriure.

-És simpàtic el veí, no creus? –va dir la mare quan encenia el llum de l'entrada, al temps que em mirava de cua d'ull. Jo, per tota resposta, vaig arronsar les espatlles.

La dona havia captat l'interès que havia fet néixer en aquell rude camperol amb pela llarga, encara que de vida austera, i el pensament que algun dia m'hi pogués casar l'afalagava. Ja tenia la meva germana ben encarrilada, a punt de celebrar la boda amb un botiguer benestant i si jo aconseguia pescar un altre bon noi amb la vida resolta, i Josep entrava dintre d'aquests paràmetres, la satisfacció seria completa. Allò que escapava a l'esquema fixat en el seu cervell era la possibilitat que una de nosaltres es casés amb un treballador de l'Empresa, dels que tombaven pel país, ara en un lloc ara en un altre, igual que gitano sense arrels. D'aquí venia l'astorament de veure'm parlar amb el Marcel i, si hagués pogut llegir els meus pensaments, la inquietud hauria assolit nivells perillosos per a la seva tranquil·litat; però jo no tenia cap intenció d'aixecar la llebre, perquè altres vegades havia ocorregut que m'agradés un noi i de sobte un dia deixava d'agradar-me, sense cap raó. Així, doncs, per distints motius no considerava prudent fer-la partícip dels meus sentiments que, com altres vegades, potser no quallarien en res seriós.

VIII

PASQUA

Gairebé sense adonar-nos ens havíem posat dintre de la Setmana Santa, amb el recolliment i tristesa que això comportava, però amb el pensament ficat en la joiosa celebració pasqual. Aquell any van venir dos predicadors de fora, un dels quals, amb la seva fogositat verbal, s'entrebancava en barbotejar la paraula concupiscència i esquitxava de saliva la soferta parròquia que seguia en silenci els seus sermons. Les imatges del temple s'havien tapat amb draps morats, i només quedava visible la Mare de Déu dels Dolors que acompanyava el Fill en la processó del Divendres Sant. Les campanes emmudien i els fidels eren cridats als oficis per mitjà de matraques que feien repicar els escolans pels principals carrers de la població. La part esquerra de la nau travessera de l'església l'ocupava el Monument que s'havia armat amb gran quantitat de fusta, ciris i flors, i al capdavant de tot s'havia col·locat la imatge del Sant Crist, vetllada constantment pels veïns agrupats per carrers.

Al meu veïnat li havia correspost el torn de vetlla comprès entre les tres i les quatre de la matinada del Divendres Sant i, malgrat l'intempestiu horari, vaig decidir assistir-hi. Els meus pares, des del seu escepticisme, no comprenien massa aquesta religiositat latent dintre de mi, que em duia a complir els deures de la Santa Mare Església no per seguir el corrent del temps, sinó per una profunda i sentida convicció. I quan els diumenges anava a missa de vuit, que a l'hivern era encara negra nit, dejuna per poder combregar, el pare comentava amb una mica de burla si no seria per fer penitència el sacrifici que suposava deixar tan d'hora l'acollidora escalfor del llit i anar a enfonsar-me en els carrers envaïts per la boira, de vegades coixa i tot a causa dels penellons; i sort que mai es va assabentar que dues vegades, potser pel fet d'estar agenollada, havia perdut el coneixement, perquè no m'hi hagués deixat tornar mai més. En canvi, la Carmeta, que tenia bona veu i formava part del grup de cantores, anava a missa de dotze com si es tractés d'un acte social, i ben esmorzada, ja que només combregava tres o quatre vegades l'any.

A les tres en punt de la matinada uns quants veïns del carrer, entre ells les meves amigues Maria Rosa, Pilarín i jo mateixa, estàvem ja postrats als peus de la sagrada imatge, havent pres el relleu dels qui ens precediren en la pietosa activitat. Absorta en profunda meditació, no vaig veure arribar la figura que, silenciosament, s'assegué en un extrem del meu banc. Era en Marcel, al qual havíem comentat de passada la intenció d'assistir al nostre torn de vetlla. No era estrany veure'l allí; a ell, igual que als seus pares, castellans vells, li agradava complir amb el precepte dominical, encara que de tant en tant se'l saltava per anar a entrenar amb la piragua, a la qual era gran aficionat.

La tornada a casa la vàrem fer tots plegats. Ens hi acompanyà el Marcel, col·locat expressament a la meva banda.

-Com é que has vingut? –vaig dir-li.

–Perquè sabia que hi anaves tu –em contestà.

–Però home, en aquestes hores... vaia un humor. Eres l'únic jove present.

–El que es fa de gust no dol i a més tinc la resta del matí pa dormir.

Ell tenia el matí per dormir, però la son havia fugit de les meves parpelles. Una enorme lluna somniadora engalanava la tèbia nit i després d'obrir la finestra de l'habitació vaig seure en el gruixut ampit a contemplar-la mentre deixava volar la imaginació, decidida a recrear-me en dolços pensaments. A la inicial atracció física sentida entre els dos s'unia la coincidència en pensaments i aficions; tot això junt conformava una invisible xarxa que de dia en dia ens acostava una mica més l'un a l'altre. Sentia un goig interior inexplicable que em feia sospirar i tancar els ulls per millor atrapar l'estimada efigie. Així potser vaig passar més d'una hora, fins que una brisa imperceptible m'obligà a tancar la finestra i posar-me al llit sacsejada per lleus tremolins. Abans, però, no em vaig poder estar de donar un cop d'ull al balcó de la casa del davant, allí on tenia la cambra en Josep. L'imaginava dormit darrere dels tancats porticons, somniant potser la possibilitat de conquerir la meva estimació, per al qual no escatimava temps ni mitjans. Així, la santa ignorància l'havia dut a organitzar les sortides al camp dels dos dies de Pasqua; ens havia ofert a la colla del carrer el seu carro que, naturalment, conduiria ell si ens decidíem a acceptar-lo. La proposta fou joiosament rebuda per tots nosaltres, que no havíem disposat mai del luxe d'un carruatge per desplaçar-nos fins a l'Estret, distant un parell de quilòmetres pel cap alt, lloc on s'aplegava el gruix de gent del poble per anar a menjar el carambou.

El diumenge de Pasqua havia començat amb un plugim suau que ens posà l'ai al cor de pensar si no podríem sortir al camp. A mig matí les clarianes abundaven més que

els núvols i a la una, hora de dinar, l'atmosfera estava radiant com la festa que s'esqueia.

La Carmeta, que estava ja amb nosaltres i preparava el seu casament, havia sortit de bon matí amb el promès i les parelles amigues, algunes de les quals eren casades i la resta n'estava en camí. Utilitzaren dos carros per portar els estris necessaris i muntar-hi tots fins a l'horta d'un d'ells, on havien de fer nit. Els meus pares, per la seva banda, després de dinar anirien també amb la seva colla a berenar a l'Estret.

-Espavil –em digué la mare en veure'm marxar. Aquesta era la seva frase preferida quan sortíem de casa els dies festius i amb ella volia sintetitzar la idea “tingueu compte el que feu amb els xics”, tot i que no ens havia donat la més mínima explicació d'allò que s'hi podia fer. Mai fou capaç, ni tan sols en tenir la nostra primera menstruació, de parlar-nos sobre l'inici de la vida; ni ella ni cap mestra; això des de sempre s'aprenia a cau d'orella de les noies més grans a les més petites.

-Ja espavilarem –li contestava també sempre jo de forma invariable.

El Josep havia junyit al carro la galana mula que anomenava Negreta i tothom començava a carregar-lo. Les noies dúiem un mocador al cap i espartenyets d'espart amb lligams de colors vius, i cadascú portava el carambou obsequiat per sa padrina, que en alguns casos era un coc ràpid o un braç de gitano de crema en comptes de la tradicional rosca amb ous.

-Assenta't aquí –em digué Josep quan tots estàvem ja instal·lats i m'assenyalà el seu costat al capdavant del carro. Així ho vaig fer, entre indirectes i mitges rialles de la companyia, i tot seguit emprenguéem la marxa a l'alegre trot de la Negreta. Seguïem el camí mentre entonàvem les inevitables cançons, enmig de la cridòria i el xivarri dels més esvalotats. A l'alçada de la creu de terme vàrem coincidir amb el Marcel i els seus amics que feien la nostra mateixa ruta en bicicleta, i en veure'm tan repapada al costat d'aquell minyó un rictus amarg se li dibuixà a la cara. Els saludàrem amb la mà, igual que als altres grups de coneguts que trobàvem, sense deixar en cap moment de cantar les populars tonades fins arribar al destí fixat. Allí el jovent es dedicava a jugar a pilota, saltar a la corda o passejar, mentre la gent gran muntava les seves tertúlies tot esperant l'hora de la berena.

Tal i com m'imaginava el Marcel i la seva colla vingueren on estàvem i van convidar les noies a donar un tomb en bicicleta. Acceptàrem la M. Rosa i jo, que érem les més atrevides, i posades de gairell sobre els sellerons de les màquines de l'Anton i el Marcel enfilàrem per la carretera; teníem molt de compte en no sortir de la vista de la

concurrència, per evitar les terribles murmuracions si ens veien allunyar massa o sospitaven que podíem buscar un indret amagat per passar l'estona.

Després de donar unes quantes voltes baixàrem els quatre fins a la vora del riu. Els nois van deixar les bicicletes ajagudes a terra i en Marcel i jo seguérem sobre un tou d'herba a contemplar en silenci la lenta davallada de l'aigua que la crescuda primaveral havia tenyit de tons castanys. L'altra parella s'entretenia a llençar pedres planes sobre la líquida superfície per veure de fer sopetes, entre els crits i les riallades de la Maria Rosa. Marcel callava. Va agafar un pal que hi havia per allí prop i començà a dibuixar signes geomètrics sobre la humida terra. Sense mirar-me, amb els ulls fixos en els gargots que feia, em digué:

-Anaves molt contenta al costat d'aquell.

-No tenia cap motiu per estar trista –li vaig respondre.

-Que t'agrada? –preguntà.

-T'importa molt a tu això?

-Més del que t'imagines –contestà mirant-me fixament els ulls després d'haver llençat lluny el pal. Al cap d'uns instants tornà a baixar el cap i murmurejà suaument:- T'estimo.

Havia dit la desitjada frase, que m'havia deixat suspesa tot i esperar-la de feia temps.

-Que no anem a berenar? –va dir la Maria Rosa.

-Au, sí. Anem que ja és hora, no sigo cas que els altres mos dixon sense res –va dir en resposta l'Anton.

Ens aixecàrem d'una revolada, van agafar ells les bicicletes i ens encaminàrem vers el lloc on s'estava la colla. La intervenció de la meva amiga havia trencat l'encant del moment, però alguna cosa devien reflectir les nostres cares que el Josep va saber capir al moment de veure'ns.

Tornàrem cap a casa amb el mateix bon humor, entre cants, rialles i la flaire dels ramets de farigola collits.

-Espero que m'aguardaràs el primer ball –va dir-me Josep, perquè havíem quedat d'anar-hi amb les amigues.

-I tant, home, però procura ser el primer d'arribar.

-Si é per això no et preocupos. M'agrada ser sempre el primer en tot.

Efectivament, no havíem tingut temps de posar els peus a la sala i ja ens envoltava un esbart de jovecells disposats a no perdre-se'n ni una. Davant de tots

anava el Josep, el qual només veure'm es va acostar per demanar-me el ball promès. En finalitzar les dues peces ja tornava a sol·licitar-me'n unes altres, i jo a dir-li que tingués paciència perquè n'havia compromès unes quantes. Una d'elles era la més ansiosament esperada: la del Marcel. Quan va ser el seu torn, només enllaçar-me la cintura i donar els primers passos mussità en to baixet:

-No tens res a dir-me?

-Què vols que et diga que no t'haigon dit los meus ulls!

M'estrenyé contra el seu cor al temps que un alegre somriure il·luminà les correctes faccions emmarcades dintre d'aquell oval perfecte.

-Suposo que d'ara endavant ballaràs només en jo i no dixeràs que t'acompanyo cap altre –va dir amb un punt d'inquietud.

-No mos precipitésem, Marcel. Sóc molt jove i tu encara has de fer la mili. A més, primer he de convèncer a ma mare, que no li fan massa gràcia els forasters.

Aquestes paraules el deixaren glaçat. Havia acabat la peça i sense esperar a ballar l'altra em digué adéu, donà mitja volta i abandonà la sala.

-Què t'ha passat en Marcel? –em preguntà la Pilarín, que havia clissat l'escena.

-No res. Ja t'ho contaré.

Estava afligida, però em vaig sobreposar per continuar com si tal cosa, ja que no volia donar a entendre a ningú l'abast dels meus sentiments.

Els dies passaven amb tota la càrrega de monotonia i petites novetats que comporta la vida. Aquest transcurs del temps havia posat les coses en el seu punt just i la meva ànima assolía la joia i confiança en l'esdevenidor pròpies de l'edat i les circumstàncies. Marcel podia comprendre les raons exposades; l'havia commogut en gran manera la consternació que el seu comportament m'havia produït i que una bona amiga cuità a explicar-li. Així, doncs, continuàrem com fins aleshores, però amb la ferma decisió per part meva de preparar el camí amb els de casa, perquè en un termini breu de temps poguéssim regularitzar la situació i iniciar un festeig formal.

Havia passat la diada de sant Cristòfor, data que tradicionalment obria la temporada de banyar-se en els rius. Les tardes dels diumenges estiuencs molta gent, sobretot jove, anava a berenar a les seves vores, ja que la fresca ombra dels pollancre i les capbussades que es feien al llarg de la tarda constituïen el millor lenitiu a la pesada xafogor ambiental. El meu pare, que a més de pescador nedava molt bé, tenia interès a ensenyar-me a nedar, igual que m'havia ensenyat a anar en bicicleta, i encara que a mi em feia una mica de por l'aigua, només per complau-re'l anava amb ell al paratge que

s'utilitzava com una mena de platja d'aigua dolça i seguia atentament les seves instruccions per intentar reeixir en aquell esport que la meua torpor dificultava.

Un dia una amiga em va dir:

-Josep m'ha contat que l'altra tarda t'ensenyava a nedar; tu estaves tota estirada als seus braços i t'havia tocat les popetes.

El cop de ràbia que em causà aquella fantasia fou molt gran. No volia ni pensar la reacció del Marcel si se n'assabentava i els comentaris malèvols que podia suscitar contra la meua bona fama; així que vaig determinar aclarir l'assumpte per al qual necessitava encarar l'un i l'altra. En preguntar al Josep si era veritat que havia dit allò ho negà furiosament; amb la mateixa fúria ho afirmà la noia i jo no sabia què pensar. Una segona amiga, però, em confirmà la fatxendosa afirmació i des d'aquell moment Josep i jo deixàrem de parlar-nos.

IX

LA BODA DE CARMETA

Aquell estiu no acabava de passar mai. La calda era aclaparadora i qui estava lliure d'obligacions no perdonava la migdiada, que convertia per unes hores els carrers en un desert. A quarts de tres sortia de casa per anar a cal sastre i, invariablement, em trobava un noi que en aquella hora anava igual que jo al seu treball, cosa que ens duia a coincidir els dos en el mateix punt i moment.

-Adéu –em deia.

-Adéu –li contestava.

Era així un dia rere l'altre i aquest fet de tan patent futilesa va arribar a obsessionar-me de tal manera que un dia, cansada de viure la mateixa escena, decidí variar el recorregut i anar per un carrer que tenia més fora de mà. La meua sorpresa va ser gran de veure el mateix xicot que havia tingut idèntic pensament.

-Adéu – em va dir.

-Adéu –li vaig contestar.

Des de llavors tots dos tornàrem a anar pel primer camí, i vam continuar saludant-nos d'igual manera.

Si en comptes de ser l'Alberto el solitari vianant que em trobava, hagués estat en Marcel, no hauria pas eludit l'encontre; i és que no en tenia prou amb veure'l cada vespre; l'escassa mitja hora que teníem per parlar se'ns passava com un sospir. El nostre, com tants d'altres abans de pujar el nuvi a casa de la núvia, era un amor platònic, orfe de carícies, envoltat sempre d'amics i a la vista de tothom. El noi que anava amb bona fi es guardava molt de dur l'estimada a llocs solitaris i foscos; això només ho feien els qui anaven per passar l'estona i prou. L'únic contacte físic es produïa en el ball i amb precaucions, perquè sempre estava amatent l'ull de la mare vigilant des de la llotja. Així, la meva, des d'aquella privilegiada talaia dominical, aviat copsà l'atracció nascuda entre el *pantanero* i la seva filla, i seguia amb discreció el desenvolupament de l'afer, que jo mig dissimulava amb el recurs d'alternar les ballades i les converses amb tots els amics sense excepció, per donar temps al temps. Sensible com era ella a la bellesa física, aquell xicot ben plantat, alt, ros i prim, amb unes amples espatlles producte de l'assídua pràctica esportiva, sobretot del piragüisme, no podia caure-li malament, tot i la inicial animositat per la forana condició d'ell i la família, que ens era totalment desconeguda. Tenia al meu favor la Carmeta, molt comprensiva i d'idees més modernes, com pertocava a la generació posterior als nostres pares; quan es tractava el tema sempre es posava de part meva i comentava que les coses ja no eren com abans, que s'havia de ser més obert d'esperit, com corresponia a l'evolució dels temps. Però el detall definitiu que esbandí totes les reticències per donar el consentiment a les relacions entre el Marcel i jo va ser el treball que desenvolupava a l'Empresa i el fet de viure en un dels xalets construïts per als empleats que dintre d'ella ocupaven una bona posició. Tant ell com el seu pare eren oficinistes, ocupació socialment privilegiada a l'entendre dels meus, que conferia una certa categoria a qui la desenvolupava, molt per damunt d'altres humils oficis tradicionals a la població; cada vegada que venia al cas deixava caure, com si fos a l'atzar, algun comentari sobre això i qualsevol altra cosa que considerés positiva, en un intent d'aconseguir foradar la gruixuda escorça d'incomprensió que des d'un principi envoltava el tema. La presumptuosa falsedat escapada de llavis del Josep em facilità bastant el camí en assabentar-se'n ma mare, ja que aquesta, amb el seu temor a les males llengües, no se'l mirà més amb tan bons ulls com l'havia mirat fins aleshores. A Déu gràcies, finalment, va arribar a entendre que la procedència de les persones no tenia res a veure amb la seva educació o caràcter.

S'apropava la boda de la Carmeta i a casa tot era batibull; mai hauria cregut que un casori comportés un tràfec tan gran com el que vam viure ja des d'un parell de mesos

abans de la data assenyalada. Primer calia endreçar el pis del nuvis, que era a sobre de la botiga del Lluís; l'edifici, vell com la gran majoria dels del poble, s'havia adequat de poc a les imprescindibles condicions higièniques i, com era propietat de la família del nuvi, va anar a càrrec d'ells els costos d'arranjament i posada a punt de l'habitatge. Però a la meva germana li tocà rascar de genollons per terra les rajoles vermelles que només lluien a força de braços. Entre ella, la mare i la futura sogra acabaren d'adequar el piset, preparat amb tota la il·lusió del món.

La nostra casa fou emblanquinada amb calç, a la qual s'havia barrejat una mica de blavet en pols per donar més bon color, i es va fer neteja general de la golfa, d'on vàrem llençar la meitat d'inútils andròmines acumulades; la casa la teníem sempre neta, però aquells sòls enguixats degueren perdre dos dits de gruix després de les refregades a què foren sotmesos.

Quan estigué polida la casa, es va muntar una exposició amb la roba que la Carmeta aportava a la nova llar, perquè la poguessin admirar les veïnes i amigues de la família; el bé de Déu de jocs de llit i taula, entre altres peces, van fer exclamar al pare:

-Les filles s'han de casar prompte; això val una fortuna.

El pobre home oblidava que gairebé tot s'ho havia guanyat ella i poc els havia d'agrair.

La vigília del casament no vàrem dormir en tota la nit. Se'ns van fer quarts de dotze en els preparatius dels canelons i altres viandes destinades al dinar que la mare oferia als nostres familiars i amics més íntims amb motiu de tan grata celebració. Decidírem dormir un parell d'horetes, i quan havíem aconseguit agafar el son, rendits per l'enrenou tingut durant tants dies, ens despertà un brogit de veus seguit del puntejar de guitarres i bandúrries que preludiaven l'inici de la serenata que Lluís, el nuvi, acompanyat d'uns amics, oferia a la que poques hores després seria la seva muller. Ens llevàrem de bon grat, perquè els nervis tampoc ens haurien deixat dormir massa, i la mare i Carmeta baixaren a oferir licor i pastes als noctàmbuls rondadors.

La boda, com totes les d'aquell temps, se celebrava a les tres del matí, per poder agafar els nuvis l'únic cotxe de línia que sortia a les sis cap a Lleida; allí enllaçarien amb el tren que els havia de conduir a Saragossa, on s'estarien uns dies, per anar després una setmana a Madrid i d'allà retornarien al poble, amb la qual cosa finalitzaria el seu viatge de noces.

Mitja hora abans d'anar a l'església ja teníem la casa plena de convidats que menjaven les pastes variades i buidaven les ampolles d'anís i mistela comprades poc a

poc per a l'ocasió. Carmeta estava preciosa amb el seu vestidet blanc curt i el vel, curt també i recollit amb una diadema de blanca tarongina. La cerimònia fou breu, seguida de missa sense sermó, perquè en aquelles hores el mossèn no estava per gaires romanços. Per al que estava molt al punt, no ell però sí Francisca, la majordona, era per recollir un dels dos guarnits pastissos que servien d'arres en la celebració del casament.

Després de sortir de l'església vam anar les dues famílies i tots els convidats al cafè on havien preparat la xocolata calenta que se sucava amb trossos d'una coca anomenada Prima. Rematava el convit un vas gran de xarop de grosella. Donat el relatiu baix cost d'aquest àpat, les bodes esdevenien multitudinàries perquè es convidava els familiars, els amics, els veïns, els amics dels familiars, etc. Així, aprofitant l'avinentesa, també va venir el Marcel, convidat per mi. Brandava entremig de les meves amistats fins que em decidí de presentar-lo als pares, els quals, amb gran descans per a mi, el van rebre complaguts. A partir d'aquell moment la nostra relació prengué un caire més formal. Vam deixar d'anar amb les respectives colles i ens vàrem ajuntar amb aquells que també s'havien aparellat, com la Maria Rosa i l'Anton; anàvem sols a passejar i ja no ballàrem amb ningú més. Els dies de festa m'esperava a la cantonada del carrer i allí em tornava a deixar al vespre, després d'haver gaudit junts d'unes hores delicioses de mútua companyia amb les altres parelles amigues.

Portàvem ja un any llarg de relacions mig formals quan en Marcel em va dir que volia pujar a casa a fer-me demanar. Vaig comunicar als pares aquesta intenció, a la qual donaren la seva conformitat, i va quedar decidit que podia anar-hi el dissabte següent, a la sortida del meu treball.

El dissabte fixat vaig estar molt nerviosa tot el dia, i el cor em palpitava més del compte quan imaginava l'escena que tindria lloc al vespre. Era pels volts de Nadal i una boira espessa, blanca com un sudari, amarava els carrers i enterbolia els miserables llums que amb prou feines il·luminaven dos pams de vorera. Feia una mica de fred, però a la porta de la sastreria, palplantat i somrient, m'esperava el xicot. Enfilàrem el camí de casa, jo amb els nervis alterats, que vaig acabar per encomanar-li, convençuts que donàvem un pas important en les nostres vides.

La mare havia tancat i barrat el balcó del menjador perquè no transcendís al carrer cap imatge familiar i esperava amb el pare la nostra arribada. Es van intercanviar les acostumades salutacions i tot seguit vàrem seure els quatre en les dures cadires envernissades que t'obligaven a mantenir el cos enterc com un fus. Començàrem a

parlar de banalitats, més per trencar el gel que per altra cosa, ja que el noi no havia intercanviat cap més paraula amb ells d'ençà del casament de la meva germana.

-I bé, suposo que ja sabeu a lo que vinc –va dir el Marcel quan la conversa dequeia, un cop esgotades totes les possibilitats que la boira i el fred oferien.

-És clar, home –replicà el pare. I donà un copet amb la pipa sobre la taula per encabir-hi més tabac.

La mare em féu un senyal i les dues vàrem anar cap a la cuina. Allò era cosa d'homes i nosaltres destorbàvem entre ells. Imaginava que el pare faria una afectuosa filípica, la mateixa que havia adreçat al Lluís en semblant ocasió, i el Marcel la rebria amb cara de circumstàncies, tal com, efectivament, va ser. Donat que era ja una mica tard, la mare va dir al Marcel que es quedés a sopar, i ell acceptà encantat. A les deu, com de costum, hi havia sessió de cinema i vàrem decidir d'anar-hi els dos. Sortírem de casa i, com que oficialment ja érem promesos, m'agafà de la mà per caminar plegats.

-Què t'ha dit el pare tant rato? –li vaig preguntar.

Un somrís enjogassava els seus llavis i m'estrenyé fort la mà.

-Que no féssem tonteries –contestà. I suposo que això no é cap tonteria –afegí mentre m'alçava el cap per besar-me per primera vegada a la boca.

La boira, humida i apegalosa, seguia pertinaç sense voler moure's dels solitaris carrers, en un intent de penetrar en les ensopides cases, que es defensaven com podien de la blanca dama, no deixant-li forat ni esclètxa per on lliscar.

X

LA LLEVA

Tenia un horitzó a la vida, una fita marcada i un camí recte que m'hi portaria amb tota seguretat. El que no havien aconseguit mil discursos, ho aconseguí el singular afecte inspirat per un xicot. Em sentia perfectament encaixada dintre del sistema instaurat i m'hi trobava a gust, sense recordar passades rebel·lies mentals contra el cúmul de ridícules premisses establertes d'antuvi.

-Així ho ham trobat i així ho hem de deixar.

Quantes vegades havia sentit aquesta expressió en boca del meu pare! Em revoltava la mena de conformisme que duia implícita i que esclafava la menor

possibilitat d'assolir cotes de pensament elevades. Un costum blasmat per mi era el vestir-se de negre quan moria un familiar. Les dones perpètuament endolades, que empalmaven un dol i un altre sense solució de continuïtat, em causaven un efecte depriment. No sé per què imaginava que els seus pensaments devien ser tan negres com el color que sempre duïen a sobre. Trobava aberrant aquesta imposició des que a una veïneta que teníem, amb tan sols catorze anys, l'obligaren a portar sis mesos de dol per la mort de l'avi, i en contra de la seva voluntat. Així s'havia trobat i així havia de continuar per sempre més. Però jo sabia que era lliure, que érem lliures els dos per sobre de la mediocritat imperant i junts, Marcel i jo, atenyíem el cim de la benaurança.

El Lluís i la Carmeta esperaven un fill. Portaven dos anys de casats i el cercaven des dels primers mesos com a complement que arrodoniria la felicitat que gaudien. Ma germana havia engreixat de forma considerable: tenia els peus inflats com dos bots i la cara plena de taques marrons. El seu marit, però, la trobava encisadora i s'escarrassava en complaure tots els antulls que la noia tenia. El volum assolit per Carmeta no era del tot gratuït, ja que al normal desenvolupament del ventre s'unia el greix afegit per tot el cos, a causa de la gran quantitat d'aliments que entre la mare i la sogra l'obligaven a empassar-se.

-Venga, filla, que has de minjar per dos –li deien. I la pobra xica no tenia més remei, per acontentar-les, que menjar a tota hora.

Tenia molta il·lusió pel nebodet i més des del moment que es proposà de fer-me'n padrina, i així, tan aviat com em va arribar la nova del seu naixement, vaig córrer a conèixer-lo. La Carmeta estava al llit, pàl·lida i sense forces. Asseguda prop de la capçalera i amb un gran davantal blanc sobre el vestit negre, la tia Marieta, la llevadora, bevia un vas de llet; per la casa pul·lulaven tietes i veïnes que intentaven ajudar les joioses àvies, atrafegades amb un munt de llençols i tovalloles de tota mena.

-Com ha anat això? –vaig preguntar a la Carmeta.

-Ja ho pots veure. Hai patit molt però ha valgut la pena –contestà mentre destapava l'embolcall que tenia al costat per mostrar-me orgullosa la rosada carona del seu fill.

Al cap de deu dies es va celebrar el bateig del nadó, a qui van posar de nom Lluís, el mateix del pare. La Carmeta, que encara estava molt dèbil després de passar el sobrepant únicament amb brou de gallina i tasses de llet, es quedà a casa acompanyada de les àvies de la criatura, que preparaven les pastes i el beure per als convidats a la cerimònia. L'infant el portà a l'església la llevadora, flanquejada pels padrins, que érem

un germà del Lluís i jo. Ens seguia tota una corrua de parents i amics amb ganes de diversió. En tornar cap a casa s'afegiren a la comitiva bandades de nois i noies alertats per l'alegre so de les campanes que repicaven a bateig. Quan arribaren al peu dels balcons del batejat, i perquè tiréssim a rapar, es van posar tots a cantar a ple pulmó:

Oh, sí, pedadilles al bací,
tireu confits, que són podrits,
tireu avellanes, que són corcades,
si no en voleu tirar, lo xiquet vos se morirà.

I allí que vam sortir els padrins amb unes grans safates carregades de caramels, confits i monedes de cinc i deu cèntims que tiràrem als petits i als no tan petits, els quals es mataven per recollir-los. Mentre aquells arrapaven cessava la cançó, que tornaven a reprendre quan el terra quedava net de lllaminadures y els dels balcons trigaven de sortir a tirar un altre cop. Com el nostre era un bateig de gent mitjanament acomodada, les safates no paraven de sortir i entrar sense donar temps als de baix de seguir amb la cantilena. L'endemà es comentaria pel poble l'abundància que hi havia hagut en el bateig de cal Ros.

Enmig de la petita festa, vaig treure el menut Lluís del bressol per tenir-lo una estona als braços. Mentre l'amanyagava el Marcel va dir-me baixet:

-Quina il·lusió si fos nostre!

-Tot arribarà, home –vaig replicar-li, vermella com una maduixa.

En el sorteig del servei militar Marcel va tenir mala sort, ja que li va tocar anar al nord d'Àfrica. La seva mare va fer-ne un drama i nosaltres estàvem desolats perquè això suposava molt de temps sense veure'ns. Era dels últims de la lleva i els mesos que mancaven per marxar els vam viure intensament. Exhauríem al màxim tots els moments que teníem per estar junts i que ens semblaven massa pocs. No en volíem parlar, però un vel de tristesa, com ocell de mal averany, planava sobre les nostres converses i amargava aquells instants que hauríem desitjat eterns.

L'inevitable jorn de la partida va arribar a despit nostre. Era a mitjan octubre i vàrem acomiadar-lo al peu del cotxe de línia la seva mare, les dues germanes i jo. Marxava juntament amb altres dos joves cap a Saragossa i d'allí anirien amb la resta de companys al punt de destinació. Jo tenia un nus a la gola que m'impedia parlar i tampoc era capaç d'expressar-li amb paraules tot el que sentia el meu cor. Ell estava trist, i

augmentaven la nostra angoixa les llàgrimes de sa mare que vèiem lliscar silenciosament cara avall. L'última abraçada fou per a mi, una mica avergonyits de mostrar en públic l'estimació que ens teníem. Els acompanyants restàrem immòbils fins que el vehicle, passats la caserna de la Guàrdia Civil i l'escorxador municipal, desaparegué en la primera corba de la carretera, a pocs passos d'on estava la caseta del motor que impulsava l'aigua a la xarxa d'abastament del poble.

Les primeres setmanes després de la partida d'en Marcel no tenia humor de sortir a divertir-me. Quan plegava de la feina anava directa cap a casa o a la biblioteca si em calia canviar el llibre. Els diumenges només sortia per anar a missa de vuit; oferia la comunió pel feliç retorn de l'estimat i resava molt perquè tot li anés be. Tornava de missa i la resta del dia ja no em movia per a res de casa.

Després de rebre les primeres cartes la inquietud que per ell sentia s'apaivagà una mica. En atenció als seus estudis i treball l'havien col·locat a l'oficina del quarter i estava rebaixat de fer guàrdies. Es trobava força bé, si no fos per l'enyorança que sentia. Aquestes notícies m'animaren bastant i, com sigui que altres amigues que es trobaven en la mateixa situació meva s'aplegaven per sortir els diumenges, em vaig unir al grup després d'escoltar els consells de la mare, a qui feia pena d'anar al cinema o de passeig i deixar-me tota sola a casa.

Érem vuit o deu noies en la flor de la joventut, però cap home se'ns acostava, com si portéssim un rètol de prohibició de pas. Ens deien les viudes quan ens veien passejar totes juntes de bracet, i aquest mot inofensiu, dit sense cap mala intenció, m'exasperava en gran manera.

Duíem deu mesos d'allunyament Marcel i jo, deu mesos de cartes constants, afanosament esperades; una vegada sol, en el dia del seu aniversari, l'havia trucat per telèfon des de l'únic locutori públic existent en el municipi, però les dificultats en la comunicació, junt amb l'elevat preu del servei, ens obligaren a desistir d'utilitzar aquell càlid mitjà de relació.

Estava intranquil·la perquè portàvem vuit dies sense notícies d'ell, tant la seva família com jo, i això ens tenia preocupats. Comentava el cas amb les companyes de taller, quan vaig tenir l'alegria de veure'l aparèixer a través de la cortina de cadenetes que separava l'obrador de la botiga. Del salt que vaig donar per córrer al seu encontre, van caure per terra totes les agulles que teníem en una tauleta al centre de l'estança.

-Com é que has vingut? I sense avisar –vaig preguntar-li després de les primeres efusions.

-Volia donar-vos una sorpresa.

Tenia un mes de permís i no ens ho va dir per si sorgia algun inconvenient a darrera hora que pogués malmetre el projecte. El cas era que estava allí, bru de cara i braços i amb els rossos cabells curtíssims, i teníem tres setmanes, descomptats els viatges de venir i anar, per poder estar junts i fruit del plaer que això ens proporcionava. La festa major coincidia amb el final del permís, però encara podria aprofitar-ne un parell de dies i la vigília, amb la qual cosa la festa, que se'm presentava trista i sense al·licient, va adquirir de sobte una altra dimensió en pensar que viuria els diversos actes acompanyada d'aquell que era tota la meva vida.

Què curts se'ns van fer els dies! No malbaratàvem cap ocasió d'estar l'un al costat de l'altre, i quan l'acomiadava a la porta de casa comptàvem les hores que trigàriem a tornar-nos a veure. Però el temps seguia el seu curs inexorable i a la joia que comportava l'inici de les festes s'unia el pesar del proper retorn del Marcel als deures militars.

Com cada any en aquelles dates la mare havia fet unes coques ensucrades boníssimes, que omplien d'agradable aroma el menjador de casa. Tot tenia aire festiu; el gros firaire havia plantat la seva barraca al costat de l'oficina de Correus, davant mateix de l'església i el venedor de coco exposava la blanca mercaderia no gaire lluny del de les coquetes de torró. La plaça lluia els paperets que, inevitablement, acabarien mullats, i la quitxalla pujava i baixava les estretes escales de l'empostissat que utilitzaven les orquestres i altres atraccions pròpies de la festa.

El meu promès i jo, juntament amb les parelles amigues, ens divertíem participant en tot el que suposava tabola. Muntàvem les nostres pròpies gresques, amb guitarra inclosa, en el bar que ens tenia de clients, i menjàvem i cantàvem com si aquella felicitat no pogués tenir mai fi. Marcel havia comprat l'abonament del ball, tot i saber que no l'utilitzaria sencer, i no li havia calgut comprar el meu perquè les dones entràvem de franc; i l'aprofitàrem bé, l'abonament, ja que no vàrem deixar de ballar ni una peça en totes les sessions.

El segon dia de la festa, a quarts de dues de la matinada, havia de marxar en el camió d'un xofer amic que transportava carbó a Barcelona. Allí embarcaria rumb a Algesires, on faria transbord per arribar finalment a Melilla. Donat que vivia en els habitatges de l'Empresa, fora del nucli urbà de la població, havia deixat l'equipatge a casa meua i, vestit com anava de militar, ens atansàrem a la plaça disposats a apurar les darreres hores abans de la partida. Aquesta vegada la situació no la vàiem tan greu com

quan marxà per primer cop; li mancava menys de la meitat del temps total i l'estada en el quarter ja no l'amoïnava, perquè sabia que l'esperava un lloc dels considerats com a òptims. Ja no vam voler entrar al ball; preferírem quedar-nos amb els nostres pares, asseguts junts amb altres amics en unes taules posades pels amos del bar al voltant de la plaça, que en ser descoberta permetia veure les evolucions dels dansaires. Ens vam quedar amb ells fins al darrer moment, en què va acomiadar-se dels respectius pares a corre-cuita per anar els dos a buscar l'equipatge desat a casa nostra. Quan arribàrem al menjador li vaig donar el farcell de soldat. Jo vaig agafar els altres paquets i anava a sortir de pressa, però ell me'ls va fer deixar a terra, em prengué per la cintura i em besà apassionadament. Era l'últim dia i trigàriem mesos a tornar a estar junts per gaudir del nostre amor. No en tenia prou amb la boca; les galtes i el coll també eren preses del torrent abrusador de besades fluït dels seus llavis; per sota de la curta faldilla, una anhelosa mà començava a acariciar la fina pell que no sabia encara d'aquelles carícies. El seu alè em cremava i sentia dintre meu un dolç defalliment que m'impedia discernir.

-Anem, preciosa –digué mentre m'estirava suaument les mans en direcció a la meva cambra situada prop del menjador.

-No –vaig dir-li amb veu que delatava una resistència massa feble per a no claudicar.

-Per favor –demanà amb ulls suplicants.

Aquells ulls em van fer perdre la poca força moral que em quedava. Vaig oblidar tots els principis i normes ètiques inculcades, tot el que no era ell i l'angúnia d'haver-nos de separar. Els nostres cossos es van fondre en un de sol, amb desesperació, volent assadollar en uns instants l'ansia que ens consumia.

Es vestia de nou, quan el càlid cercle dels meus braços el va fer tornar a l'amorós jaç. Volia sentir-lo un altre cop meu, posseir-lo en cos i esperit, fer perdurable en el temps i el record aquell gaudi únic. I sense pensar en res que no fóssim nosaltres, ens submergírem per segona vegada en aquell èxtasi arravatador.

Conscients de l'obligació que ell tenia, exhaustos i feliços, recollírem amb prestesa els estris que havia d'endur-se i sortírem al carrer. En aquell moment Josep, que devia anar a dormir, obria la porta de casa seva. Ens encaminàrem ràpidament vers l'edifici que anomenàvem La Central, on estava aparcat el vehicle que el portaria a Barcelona.

-Apa, noi. Ja em pensava que no venies –digué el xofer picant l'ullet en veure'ns arribar els dos suats i nerviosos. –Mitja hora fa que t'espero.

Marcel es disculpà, deixà la càrrega darrere del seient, em donà un últim bes i pujà al camió que se l'enduria tan lluny.

Sola i amb l'ànim decaigut vaig retornar a casa; la festa havia acabat per a mi. En ficar-me al llit, que encara conservava la nostra calor, un estremiment em va recórrer els membres. Ara m'adonava d'haver fet quelcom irreparable, però tant s'hi valia: el dissabte vinent m'aniria a confessar.

XI

DESOLACIÓ

Una setmana després d'haver marxat, vaig rebre carta del Marcel, en la que donava compte que havia tingut un bon viatge, es trobava bé i se li feia insofrible la llarga absència que tenia per davant. Era una missiva plena de tendresa i sentiment i no vaig poder evitar, en acabar-la de llegir, que unes inoportunes llàgrimes, com infausta premonició, esborressin alguna paraula de l'entrançable contingut. Aquella va ser la seva darrera carta.

Estàvem, dos dies després, la mare i jo parant taula per dinar quan vàrem sentir trucar a la porta del carrer. Era l'agutzil, que duia un paper blau a les mans.

-Escolta –em va dir. –Es diu Marcel Soriano Muñoz el teu nòvio?

-Sí –vaig respondre. –Que passe algo?

-Ha arribat a l'ajuntament aquest telegrama del Ministeri de Defensa pa la família del noi i com no sé a on viuen...

El cor semblava que volgués escapar-se del pit, i les seves palpitations em provocaven un dolor desconegut.

-No et preocupos. Ja t'hi acompanyaré.

La mare es va quedar amb la paraula a la boca, preguntant què passava, però no li vaig contestar perquè, tota amoïnada, havia emprès el camí juntament amb l'agutzil en direcció al poblat on vivia la família que buscava per lliurar el missatge als seus destinataris.

La mare del Marcel, que regava les petúnies del jardinet, es va sorprendre de veure'm.

-*¿Donde vas a estas horas?*-em digué somrient.

Però el somrís se li va glaçar als llavis en veure el paper blau. El telegrama, com tots, era molt escarit. Només deia: <<Marcelo Soriano Muñoz ha muerto en acto de servicio>>. Vaig sentir un crit com de bèstia ferida sortit del més profund d'aquell pit maternal; no vaig veure ni sentir res més fins que em va tornar la consciència enmig d'un cercle de rostres preocupats. El panorama era consternador. La mare del Marcel plorava sense consol arraulida en una butaca, mentre una de les filles plorava també abraçada al seu coll. La seva germana, amb més ànim, tenia cura de mi, auxiliada per l'agutzil i dues veïnes que s'havien atansat en oir els crits que la infeliç dona llançava.

Tot el poble es va commocionar en assabentar-se de la desgràcia. Les despulles del Marcel, dintre d'una doble caixa, de zinc i de fusta, embolcallades amb la bandera nacional, reberen la sentida visita de la població, que així mateix es va abocar per assistir als funerals i acte d'enterrament. Els amics no consentiren que el cos fos dut al cementiri en el cotxe mortuori i el portaren ells mateixos a espatlles. L'orquestra del poble acompanyà el sepeli tocant peces luctuoses que augmentaven encara més la tristesa que surava en l'ambient.

Les explicacions oficials vingueren poc després. Que per causa d'uns aldarulls s'havien tret part de les forces al carrer i un projectil havia atès el front d'aquell valent soldat. Molts aclariments i molts honors, però la seva pèrdua ens deixava a tots els qui l'estimàvem sumits en la desesperació.

La impressió rebuda fou tan gran que la meua salut se'n ressentí; ni ànims tenia per anar a l'enterrament. Em vaig quedar gitada a casa sense poder vessar ni una sola llàgrima i les amigues i veïnes que van venir a expressar-me el seu condol es feien creus de veure la prostració en què em trobava. No tenia gana de menjar i el poc que m'empassava ho treia tot seguit. Així vaig estar vora una setmana, amb un cruel desig en el fons del cor: que la mort se m'endugués a mi també.

Més per distreure'm que per cap altra cosa, abatuda i sense ànim de res, vaig reprendre la feina a cal sastre. Les companyes, totes amables, s'escarrassaven en inútil intent d'eivar-me la moral i amb gran delicadesa treien temes de conversa festius per provocar el somriure en la cara que n'havia perdut el costum.

Els pares i la Carmeta estaven pendents de mi, preocupats per la desmillora que de dia en dia s'observava en el meu aspecte i caràcter. Una enorme apatia m'anorreava l'esperit i cap cosa podia treure l'abstracció en què de forma constant estava immers el meu cervell; solament la presència del fillol, amb les seves manyagueries, aconseguia

distreure'm els pensaments i em proporcionava els únics moments d'alegria en aquells dies marcats pel desànim i el dolor.

Dúiem un mes i mig des que passà l'infortuni i el meu estat no millorava, ans al contrari; m'havia aprimat molt i uns semicercles moradencs sota els ulls denunciaven les inacabables nits de plors. Els vòmits eren constants i la sola olor dels aliments em regirava l'estómac. Això, unit a l'absència del signe més femení, alertà la mare, la qual tota capficada ho posà en coneixement de ma germana. Els xiuxiuets duraren un parell de dies, fins que decidiren abordar la qüestió i preguntar-me directament si havia fet alguna cosa amb el Marcel. Jo, amb el cap abaixat, callava. Tornà la mare a repetir la pregunta i jo a continuar amb el cap cot i els llavis muts. Enrabiada de veure el meu silenci em sacsejà tota, m'obligà a mirar-la cara a cara i va repetir per tercera vegada la pregunta.

-Sí –vaig respondre sostenint-li la mirada.

Una flamarada d'ira llampegà pels seus ulls i no em va bufetejar perquè la Carmeta, que estava a l'aguait, la va poder detenir. La mare, presa de gran excitació, es posà a tombar per la cuina amb les mans al cap. Barbotejava frases inconnexes amb grans escarafalls.

-Quina vergonya!, i l'altre mort. Què dirà la gent! No podrem alçar més el cap. Això no pot ser... Pobre de ton pare quan se n'entero.

-Calmeu's, mare –va dir Carmeta. –Esperem uns dies perquè pot ser una falsa alarma. El cop ha set molt gran i a vegades això passe.

Però l'alarma es convertí en certesa quan passaren dos mesos sense veure allò que és normal en una dona jove i sana. La mare escassament em dirigia la paraula i en les tristes menjades que dúiem a terme sentia fixos en mi els bondadosos ulls del pare, que sofria en silència l'amarga situació.

Passat el primer astorament, una dolça pau m'envaïa l'ànima i la certesa de portar dintre meu una vida, regal preciós d'aquell a qui tant havia estimat, m'omplia de joia. No tenia por com la mare al què diran, perquè de no haver estat la mala sort m'hauria casat amb el pare del meu fill, com tantes altres s'havien casat en la mateixa situació que em trobava; la xafarderia podia durar quinze dies, però en atenció a la singularitat del cas, a la llarga acabarien per considerar-me una mena de vídua, i se'm perdonaria el pecat que a totes es perdonava després de passar per l'altar. Aquestes reflexions i la relativa calma que es respirava per casa em tranquil·litzaven; em podia lliurar, doncs al plaer d'imaginar que aviat tindria el fill entre els braços, segura que la

seva companyia ompliria el buit deixat per son pare. El que no m'hauria figurat mai és que la calma era fictícia i que l'olla bullia al meu darrere. Quan tot va ser ben cuit vingué la sorpresa.

Acabàvem de sopar i m'estava amb el pare al menjador, sargint una mica de roba que la mare no havia pogut enllestir, quan es va presentar la Carmeta amb cara de circumspecció. El pare llegia el setmanari *7 Fechas*, mentre fumava calmosament la seva pipa. En sentir-la pujar per l'escala va plegar el diari i després de preguntar-li pel nét, va apagar la pipa i se n'anà al llit.

La mare rentava els plats a la cuina i allí es dirigí la Carmeta. S'hi quedà una bona estona, parlant les dues en veu molt baixa. El cor em deia que aquell misteri no presagiava res de bo. Vaig deixar el mitjó que tenia a les mans per restar quieta, a l'aguait dels esdeveniments. No van trigar massa a venir i seure lentament al meu costat, amb aire transcendental. Encetà el diàleg ma mare amb veu falsament melosa.

-Mira, filla, això no pot continuar així. És hora de què fem un pensament, i com més prompte millor –em va dir.

-No us comprenc si no parleu més clar –vaig replicar-li.

-Pues que d'una forma o altra ham de solucionar el teu problema.

-Aquest problema no té cap més solució sinó esperar que naixco lo que sigo.

-Ah, no. Ni t'ho pensos això. Pos si que estariem bons! Tu no mos has d'averkonyir.

-Pues no sé de quina altra manera se pot solucionar.

-Molt fàcil. Ta germana se n'ha enterat d'una dona d'aquí prop que ho fa molt bé.

A la fi ho veia clar. Aquelles harpies volien que matés el meu fill, l'única cosa que em quedava del Marcel i que me'l podria recordar sempre. M'hi vaig negar radicalment i la negativa encengués l'ànim de ma mare; no quedava ni rastre de l'anterior suavitat i l'esforç que feia per parlar sense moure escàndol es reflectia en la crispació de les mans i la congestió de la cara. Carmeta intentava que es calmés i quan ho va poder aconseguir fou ella, amb més delicadesa, la qui provà de vèncer la meua resistència; però jo no en volia saber res d'allò. L'escena s'allargava sense que cap de les dues parts abdiqués les seves intencions. Per últim, la mare es va aixecar de la cadira i se'm plantà al davant.

-Tria. Ho això o te'n vas demà mateix de casa pa no tornar mai més.

La disjuntiva m'aclaparà. No havia pogut preveure aquelles desagradables sortides a la situació tan infaustament embolicada i el meu desconcert va ser total. La Carmeta s'havia estat tres anys servint a Barcelona i era capaç de moure's en qualsevol àmbit, però jo no havia eixit mai del poble. On podia anar, pobra de mi, sense recursos i sense conèixer ningú que em pogués ajudar en el difícil tràngol? I vaig cedir llastimosament.

Dos dies només van caldre per organitzar el disbarat, anar amb la germana a la propera població on actuava la carnissera i tornar, més morta que viva, a la llar disposada per rebre'm amb afalacs.

L'acabament de l'afer no fou gaire senzill. La sang retinguda durant tres mesos vessava ara sense fre i no hi havia forma d'estroncar-la. La mare deixava un tupí amb aigua a la finestra, que el rigor del desembre mig cobria de glaç, hi mullava draps i me'ls aplicava després al ventre i les cuixes, per veure de tallar el flux imparable que amenaçava dur-me al costat del Marcel. Per por no es va cridar el metge de capçalera, malgrat la insistència del pare, esparverat de veure l'aspecte que prenia la cosa, i si finalment el repòs i les atencions acabaren per guarir-me, degué ser perquè encara no m'havia arribat l'hora.

XII

NADAL

S'havia salvat l'honor de la família, que era el més important. Tot es quedà entre quatre parets, sense que ni el mateix Lluís, mon cunyat, s'arribés a assabentar del daltabaix produït en el seu entorn familiar; unes compres foren l'excusa adduïda en relació al viatge amb la Carmeta i les seves conseqüències s'explicaven com si es tractés d'una forta grip amb molta febre que m'impedia rebre visites; i com que l'hivern havia amagat tothom dintre de les cases, ningú no va notar l'absència del metge per assistir a la suposada malalta, que jeia abúlica, i a la qual se li allargava més del compte la recuperació de les forces per la poca voluntat que tenia de restablir-se.

Els pares i la germana estaven seriosament preocupats per mi i es desfeien en atencions. La mare em procurava una sobrealimentació que m'ajudés a recuperar el vigor perdut i anava expressament a buscar ous acabats de pondre per fer-me

substàncies, nom donat als rovells crus remenats amb sucre i mistela, que em feia empassar sovint. Ma germana sempre que em venia a veure portava alguna l·laminadura de les que tenien a la botiga i, si no feia massa fred, duia també el nen, les gràcies del qual aconseguien animar una mica el meu decandiment.

Quan estava més refeta vaig rebre la visita de les germanes del Marcel, assabentades per la Carmeta del precari estat de la meva salut, que volien veure com em trobava. Sa mare, que no havia sortit de casa d'ençà de l'enterrament del fill, m'enviava els millors desitjos d'una prompta i total recuperació. El que no va arribar a saber mai, per sort, és que aquella obstinada grip era deguda a l'anihilament del seu nét. La visió de les dues noies em trasbalsà encara més, i em vaig haver d'esforçar molt per no plorar davant d'elles, sensibles com estaven a causa de la mort del germà.

Calia tornar a la normalitat. Una vegada el cos restablert, i arrossegant les ferides de l'ànima, de més difícil curació, em vaig haver d'enfrontar novament a la vida, perquè aquesta havia de continuar malgrat els daltabaixos personals o col·lectius; i callaria el secret, que no diria a ningú, ni mai em confessaria, perquè no era en absolut culpable d'una decisió forçada i presa a contracor. La pesada llosa de tristesa que no em treia del damunt era del tot atribuïda a l'òbit del promès i, sense proposar-m'ho, em creà als ulls de la gent una aurèola de màrtir que despertava totes les simpaties.

Van ser moltes les festes que voluntàriament vaig obviar, enclaustrada en el dormitori, sense més companyia que un llibre i els malenconiosos pensaments, lluny de l'aparell de ràdio per no sentir la música que emetia. Així vaig passar l'hivern, la primavera i part de l'estiu, amb gran inquietud dels pares, que temien per la meva salut mental i desitjaven veure'm de nou incorporada a la vida social, com corresponia a una noia jove. La cosa que més els preocupava, després de la plena recuperació, era el meu futur. Aquest era indefectiblement el matrimoni i l'actitud passiva per mi adoptada no afavoria gaire el propòsit; i encara rai que el festeig dut a terme no s'havia truncat a causa d'una baralla, perquè això m'hauria restat mèrit davant dels possibles candidats, abocant-me potser a una parasitària situació de tieta solterona, ja que la preparació que se m'havia ofert no donava per a gran cosa. Sí que tenia un treball, però no podia menjar d'ell; els jornals al camp eren baixos i de temporada: olives i ametlles; servir en les cases benestants era una altra sortida, però hi havia més candidates que llocs de treball i, damunt, mal pagats. Per tant, estava clar que el més escaient per a mi era formar una llar i en aquesta direcció, de manera més o menys velada, anaven totes les converses amb la família. Els diumenges m'animaven a marxar de casa perquè anés a

esbargir-me; però en el fons jo era ben conscient que l'esbarjo s'havia d'adreçar a tirar l'ham.

Les amigues de sempre festejaven totes i la Carmeta es va ocupar en el temps que durà el meu dol de buscar-me'n unes altres. Era ella la qui més m'encoratjava a superar la depressió, sense escatimar temps ni mitjans per aconseguir el seu objectiu. Més que res per complaure-la, em vaig posar en contacte amb les xiques aquelles per tornar a sortir. N'hi havia alguna de granadeta que, com resta de naufragi, li tocava canviar de colla quan les altres es posaven a festejar, i passava el temps esperant que algun dia li arribés el torn a ella i un noi es decidís a proposar-li el matrimoni.

Aquestes noves amigues eren partidàries d'anar totes les festes al ball, i no em va quedar més remei que anar-hi jo també. La situació no era la mateixa que uns anys enrere, en què sobraven nois o mancaven noies. Tal com s'avançava en els treballs de l'embassament i s'acabaven determinades feines, els homes sobrers eren despatxats i no els quedava més remei que marxar a altres indrets en busca del necessari treball. El tancament d'unes quantes mines també havia ocasionat el desplaçament de molts joves cap a les grans capitals o les seves àrees d'influència, i així va quedar més igualada la proporció entre els sexes o amb un lleuger avantatge a favor de les dones. Això volia dir que s'havien acabat les cues davant de les noies i allí estàvem nosaltres, igual que bens, esperant que ens traguessin a ballar.

El primer diumenge que hi vaig anar em trobava desplaçada. Se'm feia estrany haver de canviar de braços tan seguit, mentre intentava seguir converses poca-soltes només pel gust de parlar. Josep, l'antic admirador i veí, seguia amb dissimulada atenció tots els meus moviments, al temps que ballava amb una noia a qui acompanyava de poc.

Tots els diumenges teníem el mateix programa. Al matí la missa, seguida del passeig si era la de dotze. Havent dinat anàvem un altre cop a passejar o al cinema i, per suposat, al ball. Quan aquest s'acabava anàvem a prendre el vermut en qualsevol dels cafès, sorollosos i plens d'un fum atapeït que a penes et deixava respirar. La majoria de les vegades el cinema i el vermut ens sortien de gratis a les noies, ja que semblava un costum establert haver de pagar els nois la consumició o l'entrada de la xica que acompanyaven, ni que fos un sol dia.

Un dels diumenges en què estava asseguda al banc, se m'atansà el Josep.

-Vols ballar? —em preguntà.

Vaig acceptar perquè la mare em tenia dit que no estava bé donar carbassa a ningú i almenys una vegada s'havia de ballar amb tots els que ho demanessin. Feia molt

de temps que no havíem conversat; quan me l'ensopegava pel carrer ens limitaven a un fred adéu o bona nit i prou. Tanmateix, la seva mare m'apreciava de debò i m'ho demostrà pregonament amb el seu interès i companyia arran de l'infortuni passat.

-Que no vas en la Mercè? –vaig preguntar-li per dir alguna cosa.

-No. Ho ham dixerat córrer –em respongués amb un arronsament d'espatlles.

No em demanà més per ballar en tota la tarda, però en anar cap a casa no sé d'on va sortir que, de sobte, me'l vaig trobar al costat i, com dúiem el mateix camí, se'm va emparellar, com si fos la cosa més natural del món, i començà a donar-me conversa. Era a les darreries de l'estiu i la calor picava de valent. Ma mare m'esperava per sopar recolzada al balcó, parlant amb la tia Antonieta, la mare del Josep, que també esperava el seu fill per sopar; així que totes dues ens van veure arribar plegats.

-Què, ja t'hi fas en el veí? –em preguntà la mare tan bon punt vaig aparèixer al menjador.

-Mira... m'ha tret una vegada a ballar i ara mos ham trobat pel carrer.

-Ah –va fer per tot comentari. Els ulls se li havien posat riallers.

El diumenge següent em va tornar a treure a ballar, no una sinó més vegades, i l'altre també, igual que en totes les sessions de la festa major que, com sempre, cloïa l'estiu amb algun xàfec sobrevingut. Estava clar que Josep volia oblidar el passat i reprenia l'interromput galanteig, perquè els sentiments que jo li inspirava antany no s'havien esvaït, els tenia latents en el fons sense que se n'adonés i els havia fet aflorar de nou la meua particular situació. Aquesta vegada no em vaig permetre cap coqueteria i ell no hauria pogut dir mai que jo li donava peu per seguir endavant. Els seus esforços s'estavellaven contra la cuirassa d'indiferència de què m'havia revestit, i això esperonava encara més l'interès que per mi sentia.

No va trigar massa la família a advertir l'embadaliment que per mi tenia el Josep, i de seguida em preguntaren que com anava la cosa. Jo, que no en volia saber res, vaig haver de contestar que no anava de cap manera.

-No el dixos escapar. Potser no te se presentarà una altra oportunitat com aquesta –em va dir el pare, que normalment no es posava en res.

-Però és que jo no el vull.

-És igual això. El roce fa el carinyo i en una mica de temps ja l'estimaràs – intervenia la mare.

-Dixeu-me –els deia malhumorada.

La Carmeta, pel seu cantó, també burxava per fer-me entendre que tenia molta sort que un xic com aquell, treballador, bona persona i amb possibles, s'hagués fixat en mi. Fins i tot en les amigues tenia Josep un aliat que el podria fer reeixir en l'empresa proposada.

-No sigos tonta –em deia la Júlia, que devia tenir els mateixos anys que ell i es moria de ganes de festejar. –Ja no ets cap nena i el temps passa volant. Aprofita.

Entre uns i altres em tenien capficada i sense saber quin determini havia de prendre.

La cantarella dels nens de San Ildefonso era el primer signe anunciador del Nadal. Com cada any els aparells de ràdio llançaven a l'aire les veus estridents anunciadores de bona fortuna i com cada any, també, aquesta passava de llarg pel poble sense que ningú pessigués ni un duro de les múltiples participacions que portava. El sobre de la quinzena venia una mica més boterut per la paga extra, i qui més qui menys se la gastava en torró i altres llepologies del temps. Les mestresses de casa s'afanyaven en la compra dels pollastres vius, comprats a la plaça, que serien sacrificats per servir de plat principal en el dinar de tan significativa diada. A quarts de vuit del vespre de la vigília una forta ventada va deixar per un curt temps sense llum la població i unes quantes dones que anàvem cap al mateix barri ens hi adreçàrem agafades de bracet, esporuguides de la fosca i amb el temor de trepitjar involuntàriament els vells cables elèctrics caiguts al mig del carrer Major. La companyia subministradora tingués molta cura de restablir el necessari servei i així es pogué celebrar la Missa del Gall, acte principal i multitudinari de les festes.

Amb les amigues i dos o tres nois, entre ells l'inevitable Josep, havíem quedat d'anar al cinema i després de sortir-ne, que ja estava ben calculat l'horari, a la Missa del Gall, on vam haver de romandre-hi a peu dret, recolzats en una pilastra, perquè el temple era ple de gom a gom quan hi vàrem arribar. Els acompanyants no eren missaires, però en dates molt assenyalades es deixaven caure per l'església, com tothom. L'intens fred que regnava allí dintre em feia tremolar tot el temps i em servia de ben poc el gruixut abric verdós que amb prou feines tapava els genolls. La litúrgia, en llatí, es desenvolupava conforme s'havia fet durant segles, però hi havia uns moments màgics, esperats per tots, que no se'ls haguessin imaginat els antics catòlics: els de les nades cantades en llenguatge comú, acompanyades pel meravellós so dels instruments de corda. Emocionava sentir en el moment de la comunió el punteig de les guitarres tot iniciant una bella melodia dirigida al *Niño chiquitín*, a qui sempre se li acabava cantant

la deliciosa cançó de bressol *A la nanita nana, nanita, ea*. Endevinava enmig de les extraordinàries veus la ben timbrada de Carmeta, que dedicava molt de temps, igual que les seves companyes, als assajos; el magnífic resultat final no permetia endevinar la duresa de l'assaig ni la intransigència en la perfecció del mossèn, que en un moment determinat les tractà de rucs.

-Mossèn, no mos diguéssiu rucs. Digueu-mos someres, almenys –li va saltar l'organista.

El fet era que la nit de Nadal gaudíem d'unes inoblidables interpretacions que movien la més sensible fibra de l'esperit, i no sé si va ser això o el clima familiar de les festes o les insistents recomanacions dels parents o tot plegat, però el cas és que vaig començar a considerar la possibilitat d'acceptar el Josep si, com semblava, volia demanar-me relacions formals.

XIII

L'ALTRE FESTEIG

Ens devíem haver portat molt malament l'any anterior, perquè els Reis obsequiaren el poble amb unes fortes glaçades més rigoroses que de costum. A les cases petaven les ampolles de vidre plenes de gasosa o d'aigua; la que de nit quedava als safareigs l'endemà apareixia convertida en bloc de gel, i el gel fou el que ocasionà la resliscada del cavall de Gaspar quan, amb penes i treballs, baixava per la costera del Forn.

Al petit Lluís, de tan tapat, només se li veien els ulls quan vingué al migdia amb son pare a buscar el camionet que li havien deixat els Reis a casa del avis; la seva mare no els acompanyà per por a les relliscades, ja que tornava a estar embarassada. Però encara que no vingués tant per casa, estava al corrent d'allò que, igual a ella com als pares, els tenia suspesos: si prosperava la meua relació amb el Josep. Després de prendre la joguina i fer els deguts compliments, vaig acompanyar els dos Lluïsos fins a la porta del carrer. Anava a tancar-la a corre-cuita per tornar al costa de l'estufa del menjador quan Josep, en quatre gambades, va sortir de casa seva i se'm plantà al davant.

-Té, això que han dixat los Reisos pa tu –va dir mentre m'allargava un petit paquet molt ben embolicat.

-Oh! I ara! A què ve això? –vaig fer sorpresa, amb el paquetet a les mans i sense saber què fer-ne.

-Que no el vols obrir?

“Encara bo que a causa del fred no passa ningú pel carrer que pugui adonar-se de l'escena”, vaig pensar. L'embolcall contenia un mocador per al coll de seda estampada.

-É molt bonico, però no comprenc perquè ho has fet.

-Pos està molt clar, penso jo. O é que no ho veus?

-Què hai de veure?

-Que només tinc ulls pa tu i no m'interessa cap altra noia.

-Bueno, bueno. Ja en parlarem de tot això, que ara m'esperen pa dinar –vaig concloure.

I després de donar-li les gràcies per l'obsequi vaig girar l'esquena per encaminar-me cap dalt. De la cuina sortia l'apetitosa flaire de caloi rostit y la sopa fumejava en els plats.

-Mireu què m'ha regalat Josep –vaig dir ensenyant el mocador.

-I què t'ha dit? –preguntà la mare amb una mitja rialla.

-Casi me s'ha declarat, però hai fet lo desentés.

-Pensa-teu-ho bé, filla. En ell tindries la vida solucionada i a nantres no mos caldria patir més per tu –va dir per reblar el clau el pare.

Ja portava uns dies donant-li toms a l'assumpte i fent-me tota classe de reflexions. Estava clar que no tenia més remei a la vida que casar-me. Si bé tenia molts balladors, cap d'ells m'agradava i, tret del Josep, ningú havia donat cap senyal que jo li agradés. I si després de menysprear Josep, a qui no estimava, no em sortís cap altre pretendent, què faria jo? Aquestes cavil·lacions i altres per l'estil aconseguien infondre'm la convicció que havia d'acceptar aquell home si volia continuar formant part de la societat amb tots els ets i uts. I no m'hi vaig pensar més. Ara bé, a la tarda em vingueren a buscar les amigues, però no vaig voler sortir i, posant com a excusa un fort dolor de cap, em vaig quedar a casa llegint. Volia endarrerir com més millor l'inevitable moment.

L'endemà de la diada de Reis era divendres i en plegar de la feina vaig veure el Josep que estava dret, amb les mans a les butxaques, recolzat en el vidre d'una botiga de roba, tot ataüllant la sortida de les oficials de cal sastre. Va venir ràpid al meu encontre, sense treure les mans del cau i va ajustar el pas al que jo duia.

-Com é que no vas anar al ball ahir? –va començar.

-Perquè em fia mal lo cap.

-I avui ja no te'n fa?

-No. No voldràs que em duro tota la setmana.

-No ho digos això, dona; ja sas que no vull res dolent pa tu.

En el fons em donava una mica de llàstima, sentiment unit a un punt de tendresa de pensar que el pobre xic, al capdavant, m'estimava. Anàvem a bon pas perquè el fred apretava de valent; tanmateix, els nostres pits bullien sabent que d'una forma o altra es produiria la indefugible conversa, per unes hores ajornada.

-Si que corres –va dir.

-No veus el fred que fa? Tinc ganes d'arribar pa calenta'm los peus, que a última hora mos s'ha apagat lo braser.

Érem prop de casa i hi anava a entrar directa, quan m'agafà suaument d'un braç i em va fer donar mitja volta per encarar-me a ell.

-Escolta, no pots esperar un moment? Fa temps que et vull dir una cosa.

“Bé, ja som on anàvem”, vaig pensar mentre amb mà nerviosa li feia soltar el braç.

-Què em vols dir?

-Que m'agrades molt i no fai su pensar en tu tot lo dia. Vai sempre despistat i hasta ma mare se n'ha donat compte.

No vaig poder evitar de somriure en sentir-li dir que anava despistat. El gest el va encoratjar i somrigué també ell amb tota la boca.

-Què et pareix tot això? –va preguntar.

-Què vols que em parego? Molt bé, però jo encara no m'hai pogut traure del cap lo que tu sas.

-Bueno, dona, ja te se passarà. Si vols podem eixir junts i a veure què passe.

Vam quedar per anar el dia següent al cinema. Li preguntaria a la Júlia si hi volia venir i hi aniríem els tres plegats, perquè no considerava oportú anar tots dos sols, de moment.

La satisfacció dels pares era molt evident quan els vaig explicar l'ocorregut i m'animaren a tirar endavant confiats que tot seria per a bé. Però hi havia un detall que em preocupava i no me'n vaig poder estar de parlar-ne amb la mare. I així, una estona que ens trobàvem les dues soles, li ho vaig plantejar.

-Mireu, mare, que é molt gros lo que em va passar i no sé què faria Josep si ho sabés.

-Tu no et preocupos per això. Ningú, tret de nantres, ho sap i no se n'enterarà. Espavila, que una vegada casats ja no tindrà importància i ben content pot estar d'endur-se'n una xica tan maja com tu, ell que é tan poc afavorit.

Aquestes paraules no em deixaren satisfeta. Em repugnava haver-li d'amagar allò, tan vital com és en una relació de parella l'absoluta confiança entre els dos. La mare, però, no donava cap valor als meus escrúpols i tornava sempre que ningú no sabia res, que el millor era oblidar i mirar només endavant sense remordiments.

Dissabte al vespre van coincidir a baixar la brossa ma mare i la del Josep.

-Xica, diu que volen anar els dos al cine –va dir la tia Antonieta, donant per sabut qui eren els dos.

-Es veu que sí –va dir l'altra, que estava al cas.

-Ai, mira si es podien arreglar aquestos xiquets!

-I tant...

I es van quedar una estoneta comentant la conveniència del projecte que a totes dues satisfieia.

Aquella nit vàrem anar al cinema i l'endemà, al ball, només vaig ballar amb ell. En sortir del ball, com de costum, anàrem a passejar i a fer el vermut, però sempre amb una o diverses amigues al costat. I així van anar fent sis o set mesos, fins que va dir que s'havia de formalitzar la cosa i que volia parlar amb el pare. En el transcurs d'aquest temps m'havia mentalitzat que l'havia d'estimar i les petites atencions que em tenia aconseguien poc a poc estovar la dura tanca d'indiferència posada com a obstacle insalvable entre ell i jo.

La conversa amb el pare fou un tràmit sense massa cerimònia, donada la confiança existent com a veïns que érem de tota la vida, i a partir d'aquell moment vàrem sortir sempre sols i agafats de la mà, en pública demostració del nostre prometatge.

Josep era bastant gelós i no volia anar amb altres parelles per no haver de compartir la meva atenció amb ningú més. A finals de novembre van venir al poble dues monitores de la Falange per donar uns cursets sobre cuina i manualitats nadalenques, en horari de tres a cinc de la tarda. Els pares i ell van veure bé que hi anés per aprendre coses profitoses i, després de demanar una hora diària de permís al sastre, que em va concedir, m'hi vaig apuntar. El dia de la cloenda les monitores van organitzar una excursió al castell per a totes les que havíem participat en els cursets, a la qual no vaig voler assistir perquè tenia l'obligació de la sastreria. A la sortida, com sempre,

m'esperava en Josep per acompanyar-me a casa. A mig camí vam trobar un amic nostre que treballava a l'Empresa i ens va explicar que aquella tarda les monitores i les noies que havien anat d'excursió van fer cap a les seves oficines i entre elles i els que allí treballaven havien muntat una petita festa ballant tots al so d'un gramòfon que tenien. L'escena que em va organitzar Josep va ser fora de mida. Sabia molt bé que no hi havia assistit, però es va posar com un boig dient que no havia d'anar a cap lloc amb xiques, ni xics, ni ningú. M'esgarriava de pensar l'actitud que hauria pres si hi hagués anat i sense cap malícia de res, sol per fer igual que les altres, m'hagués posat a ballar amb algun home. Millor no imaginar-ho.

Mai li vaig consentir cap altra carícia que no fos un bes als llavis, rebut amb gran passivitat per part meva i mai van saber, per tant, les seves mans quina era la turgència dels pits que foren motiu de l'enuig causat temps enrere. El meu estaticisme xocava amb la passió que per mi sentia ell i que anava esbravant amb càlides pressions sobre la mà que jo abandonava entre les seves o el muscle que cenyia amb el fort braç.

Sempre anàvem sols a tot arreu i jo, vist el caire de l'assumpte, procurava esforçar-me a buscar motius de conversa prou atractius perquè resultessin amenes les estones que passàvem junts. Malauradament ell no estava a la meva alçada intel·lectual; no havia llegit mai ni un sol llibre, i les seves converses es limitaven a la diària rutina i poc més.

Com les coses no podien ser d'altra manera m'ho vaig prendre filosòficament. Procurava cercar els petits plaers de la vida, allò del qual ningú fa cas i que tan gratificants resulten a les ànimes sensibles, com ara la bellesa d'una posta de sol, la sort de gaudir de bona salut, la delícia d'una menja determinada..., qualsevol cosa que aportés joia al meu esperit i que jo pogués irradiar al meu entorn. Tenia raó la meva mare. S'havia de mirar sempre endavant.

XIV

IL·LUSIONS FALLIDES

Vam festejar dos anys i escaig, per donar temps que em pogués preparar l'equip de núvia, i amb aquesta intenció vaig plegar de la sastreria un any i mig abans de la data que, més o menys, ens havíem fixat per celebrar la boda. A la Carmeta, que tan bé li

anaven les labors a l'escola, l'hi va brodar una professional i jo, que en aquell temps em rebentava l'agulla, vaig haver de fer-m'ho tot i, cosa curiosa, potser per efecte del monòton treball dut a terme a cal sastre, em va venir molt de gust realitzar aquella feina, que era tota una simfonia de formes i colors. Passava les tardes i part dels matins amb el coll doblegat sobre el bastidor, marcant tovalloles i brodant sanefes florejadades sobre blancs llençols destinats a donar testimoniatge de moltes nits d'amor. El promès passava a veure'm i seguia en silenci el moviment rítmic de les mans. Parlava de si el temps afavoria la collita, conversa que alternàvem amb els últims esdeveniments del poble i les notícies de Radio Nacional. A l'estiu em posava a treballar al balcó i ell se m'ajupia als peus a contemplar l'evolució de la labor, que s'hauria dit obra de Penèlope, de tan lentament com avançava. Sabia massa bé que al seu final, igual que a ella, m'esperava el matrimoni i això no m'esperonava massa.

Josep maldava per casar-se i reia sempre al recordar-li la frase “que les mantingo sa mare” emprada en un altre temps. Quan li ho comentava adduïa que aleshores encara no m'havia vist com a dona i que ara la seva gran il·lusió era pensar que, en tornar del camp, em trobaria a casa esperant-lo. Un altre motiu de pressa per part d'ell era la seva mare, que començava a necessitar ajut. La tia Antonieta era una dona gran que havia patit molt i la seva salut havia acabat per ressentir-se'n. La conformitat en les adversitats li posà un punt de dolcesa en el caràcter i passava per la vida sense fer enrenou, treballant i ocupant-se del fill, el més petit i únic que li quedava de tres que n'havia tingut. No s'havia refet mai de la mort de la filla durant la guerra. La noia era molt joveneta i un dia anà a buscar aigua al riu; s'entretenia parlant amb un soldat quan aquest se li disparà l'arma amb la qual jugava, amb tan mala sort que segà la vida de la jove. El vestit que s'estava fent va quedar, tal com l'havia deixat, a sobre la màquina de cosir, que la tia Antonieta no va tocar més, si no era per treure'n la pols. L'altre fill morí petit de la pigota i a l'home se l'endugué una pulmonia mal curada. Josep, nascut després de la mort dels altres dos i quan la dona ja vorejava la quarantena, constituïa l'únic afany de la seva vida i no tenia altra quimera sinó veure'l ben casat. La proximitat de la nostra boda trasbalsava una mica la plàcida existència que duia. Estaven d'obres, arreglant la casa per dotar-la de major confort, ja que era allí on viuríem després de casats. Entre ella i jo, poc a poc, ho vàrem deixar tot en condicions per al dia que s'iniciés la nostra vida en comú.

Els preparatius de l'esdeveniment em tingueren molt entretinguda, obnubilant qualsevol reflexió que em pogués fer sobre el futur al costat d'un home a qui no

estimava com calia, per més que m'hi esforçés. Ell exultava de joia, sense advertir la manca d'entusiasme per part meva, que tan patent era als sagaços ulls de ma mare i ma germana. Les dues dones, amb bona voluntat, intentaven injectar-me la dosi d'il·lusió que se suposa ha de tenir la núvia enamorada en vespres del casori, i em parlaven amb calor de la sort que feia d'haver trobat un xic tan treballador i sense vicis, amb una bona casa i uns quants duros al banc. Jo era ben conscient de totes les reflexions que se'm feien, però així com s'apropava el dia assenyalat el desassossec creixia dintre meu. No tenia pau ni repòs en cap instant, i vaig arribar a la data prevista tan demacrada i ullerosa, que amb prou feines pólvores i maquillatges aconseguien dissimular-ho.

Com en tots els casaments als quals havia assistit, l'alegria fou la nota predominant en el meu i la mare del Josep ho demostrà plorant abundantment. Els pares i la Carmeta, en canvi, no paraven de fer compliments als invitats amb el seu millor somriure, i seguiren tots somrients quan ens acomiadaren a la porta de l'automòbil de lloguer que ens conduiria a l'estació més propera on havíem d'agafar el tren per anar a Barcelona, destí del nostre viatge de noces.

Era mitja tarda quan hi arribàrem i ens vam dirigir directament a una pensió, l'adreça de la qual ens l'havia facilitada una altra parella casada de poc que, a la vegada, els l'havia donada una altra parella, i així era com el matrimoni propietari semblava procedir dels nostre poble, de la quantitat d'acabats de casar d'aquí que hi passaven al llarg de l'any.

Vàrem pujar a l'habitació i Josep tancà la porta amb clau. Sense esperar a desfer l'equipatge em va agafar entre els seus braços per donar solta a tot l'apassionament que jo havia anat contenint durant el temps que fórem promesos. M'esglaiava aquell ardor, i temia que aital fogositat deixés en la pell algun indiscret senyal que em faria envermellir si la gent se n'adonava. Així li ho deia, però ell, sense cessar la seva vehemència, replicava que prou havia esperat per haver d'anar ara amb delicadeses. Jo no podia respondre a l'allau de furioses carícies de què era objecte i la impaciència que el neguitejava el va dur a consumir el matrimoni sense que jo hi prengués part activa. Quan va quedar satisfet el seu desig s'assegué a la vora del llit en silenci, amb el cap entre les mans. Transcorrien els minuts sense que ni una paraula li sortís dels llavis.

-Què et passe, Josep? –li vaig preguntar.

-Què m'ha de passar? Que no he trobat cap diferència entre tu i les meuques de Lleida.

Es girà de cara a mi, amb els ulls rabiosos. Una suor freda m'humitejà les mans, mentre la boca se'm quedava seca i els polsos volien esclatar dintre del meu front.

-Ja m'has enganyat bé, ja. I jo que em pensava que eres tan innocent...; tot lo temps parant-me els peus, com si fos una santa de l'altar i resulte que ets una perduda. En qui ho has fet, digos?

L'ensurt no em deixava dir res. Cada vegada sentia la boca més seca i un dolor a la gola s'anava accentuant a mesura que ell parlava.

-Ah, clar! Va degue ser en aquell pantanero de merda –exclamà mentre s'aixecava del llit i començava a vestir-se. L'insult em va fer reaccionar.

-Josep, tingos caritat. Pensa que ell està mort! –vaig exclamar en un gest de suprema angoixa. La menció de la dissortada paraula el contorbà uns moments, que vaig voler aprofitar.

-Va ser una sola vegada, t'ho juro pel més sagrat. Era el dia que se'n tornava a l'Àfrica... mai més, creu-me.

Es cordava la camisa, atent a les meves paraules.

-Perdona'm, Josep. Ell està mort –vaig tornar a dir-li- i nantres estem vius. Tenim tota la vida per davant. Te prometo que no tindràs cap queixa de jo. Siré la millor dona que poguesses somiar.

Vestis-te, que eixirem –va dir allargant-me la roba. Estava seriós, però més calmat.

El mal humor li durà tots els dies de la nostra estada a la ciutat. Parlàvem, sí, però en tot el temps no va riure ni una sola vegada, ni tan sols en els espectacles de revista als quals assistírem. Vaig quedar convençuda que un viatge de noces tan malaurat com el nostre no l'havia tingut mai ningú.

La tibantor entre els dos s'esvaní com per miracle en retornar al poble, si més no, aparentment. El què diran l'inquietava més que a ma mare i calia donar la impressió que tot era normal entre nosaltres. Malgrat el desencant de no haver estat el primer en una cosa considerada fonamental per a l'amor propi d'un home, el fet que això no fos de públic coneixement el tranquil·litzava. Les brometes al·lusives al nou estat les rebia amb fortes riallades; volia demostrar així una íntima satisfacció que estava molt lluny d'assolir. També s'esforçava perquè sa mare no lluqués res d'estrany i davant seu es comportava de manera normal, però respecte a mi no vaig veure mai més la tendresa demostrada en el temps del festeig. Jo intentava complaure'l tant com podia i m'afanyava el dia sencer perquè ell ho tingués tot a punt. També procurava que sa mare

pogués gaudir d'un merescut repòs, cosa que afalagaria el seu fill. Posava el major interès en les nostres relacions conjugals, simulant passió on solament hi havia indiferència, només per aconseguir-lo. Això no obstant, tots aquests treballs topaven contra l'enuig enquistat al seu interior, que no aconseguia desfer el pas del temps.

Per poder descansar l'ànim, vaig explicar a ma mare la crua realitat de la nostra vida. La nova del meu desconhort li produí una gran congoixa, ja que res donava a entendre que les coses no anessin bé entre els dos. Després em vaig penedir d'haver-li-ho dit perquè es va afectar molt i perquè tampoc farien gran cosa els consells que em pogués donar. Sort tenia de la sogra: la seva bondat alleugeria la feixuga càrrega que em suposava la forçada convivència amb el fill i sempre em feia costat si en alguna ocasió aquest em retreia algun descuit.

Passaven els mesos i, de tant en tant, en veure'm estendre al balcó les minúscules porcions de tovallola, blanques a força de lleixiu, la sogra em preguntava:

-Encara no, filla?

Igual a ella que al Josep els preocupava la tardança en la vinguda de l'hereu i sovintejaven les referències a l'assumpte sempre que venia a tomb. Un dia d'abril que havíem anat els dos a la propietat més extensa que tenia als Aguts, es posà a mirar atentament la mostra de l'olivera sevillana, el fruit de la qual ficàvem sencer en adob.

-Mira –em digué tot assenyalant una branca atapeïda de petites flors blanques-. Aquesta no é com tu. Al novembre mos donarà una bona collita, si plou; però el teu ventre, tant si plou com si no, està erm.

-Potser é per culpa teua, que prou m'hi vai quedar embarassada –vaig dir jo, cansada de tantes indirectes.

-Què vol dir això? Quan t'hi vas quedar tu embarassada? –em preguntà sacsejant-me pels braços.

Havia parlat massa i no em podia tornar enrere. Les meves paraules li van causar una fúria indescriptible i no em quedà més remei, per aplacar-lo, que explicar-li el malaurat succés, que m'havia jurat no contar mai a ningú.

-Desgraciada –em va dir en acabar el relat-. T'han dixat inútil pa sempre. I la teua família estava al cas de tot. A saber si no ho hauran dit a n'algú i a n'estes hores sóc la riota de la gent.

Allò va ser el final de la farsa representada davant la societat. Va començar a sortir tot sol els diumenges, sense preocupar-se de mi. Em deixava a casa en companyia

de sa mare, mentre ell anava de bar en bar amb els antics companys, tornisos tots, que no varen veure malament la reincorporació de l'amic a les seva alifares.

Al cap de poc temps morí la sogra, amargada de veure el fracàs de la unió en què havia dipositat tantes esperances, i a partir d'aquell moment van empitjorar encara més les coses. Josep em parlava només l'imprescindible i moltes nits arribava tard a casa. Jo l'esperava pacientment. No li feia cap retret, tot confiant que amb dolcesa a poc a poc tornaria a ser meu. Era impossible que durés massa aquell estat de coses. No havíem de viure la resta de les nostres vides com dos estranys... o pitjor encara: com dos éssers irracionals que es mouen només per l'instint.

-No sóc una andròmina... Mira'm amb una mica de sensibilitat –suplicaven els meus ulls, buscant desesperats els seus. Era inútil. El prec no obtenia mai resposta. Josep es limitava a fer la seva vida i a exigir de mi tot el que s'espera d'una bona esposa. I encara havia d'estar-li agraïda per no haver-me repudiat, perquè motius no li'n faltaven, segons ell.

La situació era insuportable i m'ocasionava llargs insomnis, creadors de funestes imatges que em torbaven l'esperit. L'únic consol el tenia en la lectura i llegint, per evadir-me de la realitat i distreure'm l'esperit, passava les inacabables hores dels diumenges. Però això no bastava per omplir la vida d'una dona jove, necessitada d'afecte, com tot ésser humà. L'absència del menor vestigi de sentiment per part d'ell envers la meva persona em produïa un dolor punyent difícilment explicable.

Avui ha tornat a casa a les dotze toques. Li he deixat el sopar damunt de la cuina perquè se li conservés calent i després m'he ficat al llit. L'he sentit arribar i m'he imaginat tots els moviments que devia estar duent a terme pel soroll que feien els diferents estris que manejava. Quan ha satisfet la fam, s'ha adreçat al nostre dormitori i ha encès el llum. Prou ha vist que estava desperta, però ni bona nit no m'ha dit. Un cop desvestit ha apagat el llum, ha vingut al meu costat i, sense ni una paraula ni una carícia prèvia, m'ha obert les cames per saciar aquell altre apetit.

No podia més. El menyspreu total i absolut era massa per poder-lo suportar. He esperat que s'adormís. M'he posat silenciosament, a les palpentes, la roba i les sabatilles i m'he dirigit al riu per endinsar-me en el corrent.

No sé per què he deixat les sabatilles a la vora.